mulier instituut
sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek

Sport in transitieregio's

Ontwikkeling van de sport in gebieden met demografische uitdagingen

Jan-Willem van der Roest

Zoë van Ginneken

Janine van Kalmthout

in samenwerking met NOC*NSF en Kenniscentrum Sport

Sport in transitieregio's

Ontwikkeling van de sport in gebieden met demografische uitdagingen

Met steun van het ministerie van VWS

Jan-Willem van der Roest
Zoë van Ginneken
Janine van Kalmthout

in samenwerking met NOC*NSF en Kenniscentrum Sport

© *Mulier Instituut*
Utrecht, oktober 2016

***Mulier** Instituut*
sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek

Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht
+31 (0)30 721 02 20 | www.mulierinstituut.nl
info@mulierinstituut.nl | @mulierinstituut

Inhoudsopgave

Samenvatting **7**

1. Inleiding **9**
1.1 Aanleiding 9
1.2 Doelstelling en vraagstelling 9
1.3 Onderzoeksopzet 10
1.4 Leeswijzer 13

2. Transitiegebieden: gebieden met (sportieve) uitdagingen **15**
2.1 Transitie in de sport: de sport in beweging 16
2.2 Veranderende sport in een veranderende omgeving 16
2.3 Pilots Transitieatlas en Open clubs 18

3. Sportparticipatie in transitieregio's **20**

4. De ontwikkeling van sportverenigingen in transitieregio's **25**
4.1 Organisatiekracht en Open club gemeten 26
4.2 Segmentering verenigingen 29
4.3 Volatiliteit 31

5. Leefbaarheid in transitieregio's **33**

6. Slotbeschouwing **35**

Referenties **37**

Bijlage 1 Dimensies Organisatiekracht en Open club **39**

Bijlage 2 Grafieken en tabellen **41**

Samenvatting

Dit rapport bevat de nulmeting van een effectmeting naar het project 'Pilots Transitieatlas en Open club 2015' dat door NOC*NSF in samenwerking met Public Result en in afstemming met Kenniscentrum Sport, VSG, het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en het Ministerie van Binnenlandse Zaken wordt uitgevoerd. In deze pilots wordt de Open club-gedachte bij sportverenigingen gestimuleerd vanuit het oogpunt van demografische transitie in enkele geselecteerde regio's in Nederland. In dit rapport is een vergelijking gemaakt tussen deze regio's en een aantal controleregio's: regio's waar geen pilots zijn uitgevoerd, maar die verder goed te vergelijken zijn met de geselecteerde pilotregio's. In volgende rapportages kan dankzij de toevoeging van de controleregio's een goede analyse gemaakt worden van de uitkomsten van deze pilotprojecten. In het rapport wordt antwoord gegeven op de volgende drie deelvragen:

1. Hoe ontwikkelt zich de sportparticipatie in twaalf Nederlandse transitiegebieden tussen 2015 en 2017, en doen zich daarbij verschillen voor tussen de zes gebieden waar wel, en de zes gebieden waar geen pilotprojecten door NOC*NSF worden uitgevoerd?
2. Hoe ontwikkelt zich het ledenbestand, het bestuur, de financiën, het aanbod, het kader en de accommodatie van sportverenigingen in twaalf transitiegebieden tussen 2015 en 2017, en doen zich daarbij verschillen voor tussen de zes gebieden waar wel, en de zes gebieden waar geen pilotprojecten door NOC*NSF worden uitgevoerd?
3. Hoe ontwikkelt zich de leefbaarheid in twaalf Nederlandse transitiegebieden tussen 2015 en 2017, en doen zich daarbij verschillen voor tussen de zes gebieden waar wel, en de zes gebieden waar geen pilotprojecten door NOC*NSF worden uitgevoerd?

Uit de eerste analyses blijkt dat de meeste onderzochte transitieregio's te maken hebben met een sportparticipatie die lager ligt dan het landelijk gemiddelde, maar een bovengemiddeld sportverenigingslidmaatschap. De organisatiekracht en de Open club-gedachte is in de onderzochte regio's redelijk vergelijkbaar met het Nederlands gemiddelde. Opvallend is echter dat een relatief grote groep verenigingen een 'onvoldoende' scoort op de Open club-index. Dit suggereert dat de pilots Open club juist in deze regio's een grote impact zouden kunnen hebben. De leefbaarheid in de twaalf regio's is relatief goed te noemen: in de meeste regio's is de score hoger dan het landelijk gemiddelde.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

De Nederlandse sport staat voor uitdagende tijden. Veranderingen in de samenleving, zoals vergrijzing, individualisering en nieuwe vormen van binding vragen om aanpassing van het sportaanbod van lokale sportaanbieders. Deze uitdagingen laten zich voelen in het hele land, maar krijgen een extra dimensie in gebieden die te maken hebben met demografische ontwikkelingen als krimp of groei. Vooral in de krimpgebieden zorgen vergrijzing en migratie voor een verminderde instroom van (jeugd)leden en een andere samenstelling van de sportaanbieders. Dit roept vele vragen op over de levensvatbaarheid en het veranderende karakter van deze organisaties (Van Alkemade, Avric, Arends, Kunen, Veerman & Gillieron, 2014).

Hoewel uit onderzoek van Hoekman, Bulsink en Van Kalmthout (2015) is gebleken dat krimpgebieden een goede vertegenwoordiging van sportverenigingen kennen, zijn de zorgen over de toekomst van deze organisaties zeker nog niet weggenomen. Zo spelen er nog steeds vragen over het accommodatiegebruik, kaderproblematiek en de betaalbaarheid van de sport in krimpregio's. Hoekman et al. benoemen dan ook het belang van het blijven monitoren van de ontwikkelingen in krimpgebieden en roepen gemeenten en ondersteuningsorganisaties op om verenigingen te (blijven) ondersteunen. Dit belang is ook onderkend door het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), dat in het kader van het programma 'Sport en Bewegen in de Buurt' een subsidie heeft toegekend aan NOC*NSF en Kenniscentrum Sport om in zes transitiegebieden (krimpgebieden of gebieden met andere ingrijpende demografische trends) pilotprojecten op te zetten. Binnen deze projecten worden sportverenigingen die moeten bijdragen aan een kwantitatieve en kwalitatieve verbetering van het lokale sportaanbod ondersteund. Naast de versterking van sportaanbieders hebben de pilotprojecten het doel om de sportparticipatie te bevorderen. Dit rapport vorm een eerste deel van een drieluik rapporten die de sportparticipatie en de stand van zaken bij sportverenigingen in de zes transitiegebieden monitort.

1.2 Doelstelling en vraagstelling

Dit onderzoek heeft ten doel om inzichtelijk te maken of de hierboven genoemde beoogde effecten in de zes pilotregio's optreden en of deze ontwikkelingen toe te schrijven zijn aan de gepleegde inzet. Om de ontwikkeling in perspectief te kunnen plaatsten, wordt gebruik gemaakt van een controlegroep van transitiegebieden waar geen pilot plaatsvindt. Wij stellen de volgende onderzoeksvragen centraal in het onderzoek:

1. Hoe ontwikkelt zich de sportparticipatie in twaalf Nederlandse transitiegebieden tussen 2015 en 2017, en doen zich daarbij verschillen voor tussen de zes gebieden waar wel, en de zes gebieden waar geen pilotprojecten door NOC*NSF worden uitgevoerd?
2. Hoe ontwikkelt zich het ledenbestand, het bestuur, de financiën, het aanbod, het kader en de accommodatie van sportverenigingen in twaalf transitiegebieden tussen 2015 en 2017, en doen zich daarbij verschillen voor tussen de zes gebieden waar wel, en de zes gebieden waar geen pilotprojecten door NOC*NSF worden uitgevoerd?
3. Hoe ontwikkelt zich de leefbaarheid in twaalf Nederlandse transitiegebieden tussen 2015 en 2017, en doen zich daarbij verschillen voor tussen de zes gebieden waar wel, en de zes gebieden waar geen pilotprojecten door NOC*NSF worden uitgevoerd?

Eén van de ambities in de pilotprojecten die door NOC*NSF wordt uitgevoerd is door de Open club-gedachte samenwerking tussen lokale partners te stimuleren en de sportvereniging hierin een grotere maatschappelijke rol te laten innemen. De vierde onderzoeksvraag gaat in op de vraag hoe maatschappelijke partners aankijken tegen de rol van de sportvereniging in de regio.

4. Hoe kijken maatschappelijke partners in de door NOC*NSF geselecteerde transitiegebieden aan tegen de rol van de sportverenigingen die hebben deelgenomen aan Open club-sessies en aan begeleiding op maat, en hoe hebben deze trajecten de rol van die sportverenigingen in het lokale speelveld veranderd?

In dit eerste rapport wordt slechts ingegaan op de eerste drie onderzoeksvragen. De beantwoording van de vierde onderzoeksvraag wordt behandeld in het eindrapport van het eerder genoemde drieluik.

1.3 Onderzoeksopzet

Om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden, heeft het Mulier Instituut naast de zes reeds geselecteerde transitiegebieden nog zes gebieden geselecteerd. Door ook in deze gebieden de sportparticipatie te monitoren en de sportverenigingen te bevragen, kan een vergelijking worden gemaakt tussen de gebieden waar interventies plaatsvinden en de gebieden waar dit niet gebeurt. Het is van belang om hierbij op te merken dat het onderzoek niet in een laboratorium plaatsvindt. Ook in de controlegebieden kunnen en zullen interventies en ondersteuningsprocessen plaatsvinden, met invloed op de organisatiekracht en externe oriëntatie van verenigingen. Ondanks deze beperking van de onderzoeksopzet, is het interessant om te bezien hoe de Open club-regio's zich verhouden tot de andere regio's, gezien de stevige aandacht die in de eerstgenoemde regio's aan de Open club-gedachte wordt geschonken.

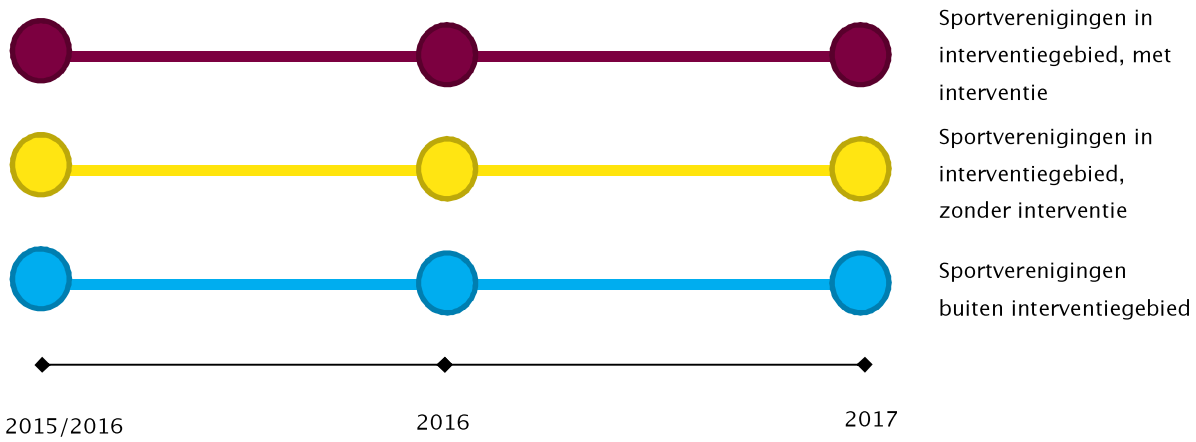
Het volledige onderzoek bestaat uit drie fasen: in de winter van 2015-2016 is een start gemaakt met het monitoren van de sportparticipatie en de stand van zaken bij sportverenigingen. De resultaten van deze 'nulmeting' zijn in dit rapport terug te vinden. De tweede en de derde fase van het onderzoek zullen respectievelijk in het najaar van 2016 en 2017 plaatsvinden.

Wij voeren dit onderzoek uit bij drie groepen sportverenigingen:

1. sportverenigingen in de door NOC*NSF geselecteerde transitiegebieden die deelnemen aan de pilotprojecten van NOC*NSF;
2. sportverenigingen in de door NOC*NSF geselecteerde transitiegebieden die niet deelnemen aan de pilotprojecten van NOC*NSF; en
3. sportverenigingen in overeenkomstige transitiegebieden die door NOC*NSF niet zijn geselecteerd.

Verder zullen in de latere rapporten indicatoren vergeleken worden met het landelijke beeld dat uit de resultaten van het (landelijke) Verenigingspanel naar voren komt.
Door een vergelijkende onderzoeksopzet te gebruiken, is het mogelijk om nauwkeurig na te gaan of en hoe de pilotprojecten bijdragen aan sportvoorzieningen en sportaanbieders in transitiegebieden in Nederland (zie figuur 1).

Figuur 1.1 Schematisch overzicht onderzoeksopzet

In dit onderzoek wordt ingegaan op de gebieden die door NOC*NSF zijn geselecteerd. In de geselecteerde gebieden wordt een aantal interventies gepleegd om de sport te ontwikkelen aan de hand van de Open club-gedachte. Volgens de nieuwe Sportagenda van NOC*NSF (2016) zijn Open clubs uitnodigend en hebben zij aandacht voor wat zich in de omgeving afspeelt:

> *"Sportclubs die uitnodigend zijn binnen hun leefomgeving en inspelen op de behoefte van haar leden, achterban en de buurt floreren en generen lokaal veel sportplezier en duurzame sportparticipatie. Cruciaal wordt ook de specifieke aandacht vanuit de sportclub voor bedienen van de niet-clubgebonden sporter in de buurt" (p. 20).*

NOC*NSF voert in de volgende zes gebieden interventies uit: de Achterhoek, Almere, Goeree-Overflakkee, Kop van Noord-Holland, Midden-Limburg en Noordoost-Friesland. Deze gebieden zijn in de kabinetsvisie naar aanleiding van de motie Barth c.s., de beleidsdoorlichting van het Programma Bevolkingsdaling, en het rapport van het Team Midterm Review Bevolkingsdaling, aangemerkt als respectievelijk groeigebied (Almere), anticipeergebied (Goeree-Overflakkee, Kop van Noord-Holland, Midden-Limburg en Noordoost-Friesland) of krimpgebied (de Achterhoek). In hoofdstuk 2 gaan wij verder in op de definities die in de kabinetsvisie zijn gegeven aan deze verschillende gebieden en op de interventies die worden gepleegd om in te spelen op de demografische ontwikkelingen in deze regio's. Om de vergelijkbaarheid van dit onderzoek te garanderen, hebben wij in onze onderzoeksopzet gekozen voor een vergelijkend *case design*. Dit betekent dat naast ieder gebied waar een interventie wordt gepleegd, een vergelijkingsgebied zonder interventie is gezet. In tabel 1.1 is een compleet overzicht opgenomen van de door ons onderzochte gebieden.

Tabel 1.1 Onderzoeksopzet vergelijkend case-design sport in transitieregio's met bijbehorende gemeenten

Transitieregio's met pilotprojecten	Transitieregio's zonder pilotprojecten
Achterhoek (krimp)	**Amersfoort (groei)**
Aalten	**Hoeksche Waard (anticipeer)**
Bronckhorst	Binnenmaas
Berkelland	Cromstrijen
Doetinchem	Korendijk
Montferland	Oud-Beijerland
Oost Gelre	Strijen
Oude IJsselstreek	**Maastricht-Mergelland (krimp)**
Winterswijk	Eijsden-Margraten
Almere (groei)	Gulpen-Wittem
Goeree-Overflakkee (anticipeer)	Maastricht
Kop van Noord-Holland (anticipeer)	Meerssen
Den Helder	Vaals
Hollands Kroon	Valkenburg aan de Geul
Schagen	**Noordwest-Friesland (anticipeer)**
Texel	Franekeradeel
Midden-Limburg (anticipeer)	Harlingen
Echt-Susteren	Het Bildt
Leudal	Leeuwarderadeel
Maasgouw	Littenseradeel
Nederweert	Menaldumadeel
Roerdalen	**Oost-Drenthe (anticipeer)**
Roermond	Aa en Hunze
Weert	Borger-Odoorn
Noordoost-Friesland (anticipeer)	Coevorden
Achtkarspelen	Emmen
Dantumadeel	**Walcheren (anticipeer)**
Dongeradeel	Middelburg
Ferwerderadeel	Veere
Kollumerland C.A.	Vlissingen
Tietjerksteradeel	

Bovenstaande gebieden zijn onderzocht op een aantal aspecten, zoals al eerder in dit onderzoeksverslag vermeld. In totaal werden 2.662 verenigingen uitgenodigd om aan het onderzoek mee te doen, 669 verenigingen doen aan deze nulmeting mee. Het responspercentage komt daarmee op 25,1%. In tabel 1.2 is een totaaloverzicht van de respons per transitieregio weergegeven. De responsanalyse heeft uitgewezen dat deze verdeling representatief is voor de verenigingen die voor het onderzoek zijn uitgenodigd.

Tabel 1.2 Respons in twaalf transitieregio's

Regio	Aantal verenigingen
Achterhoek (krimp)	143
Almere (groei)	30
Kop van Noord-Holland (anticipeer)	66
Midden-Limburg (anticipeer)	91
Hoeksche Waard (anticipeer)	25
Maastricht-Mergelland (krimp)	65
Oost-Drenthe (anticipeer)	62
Walcheren (anticipeer)	25
Goeree-Overflakkee (anticipeer)	22
Amersfoort (groei)	30
Noordoost-Friesland (anticipeer)	63
Noordwest-Friesland (anticipeer)	47
Totaal	**669**

1.4 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk beschrijven we de uitdagingen die demografische ontwikkelingen met zich meebrengen en zoomen we in op de rol van de sport in gebieden die te maken hebben met bevolkingsgroei of bevolkingskrimp. Ook behandelen we in hoofdstuk 2 de interventie die door NOC*NSF wordt gepleegd in de geselecteerde gebieden. In hoofdstuk 3 gaan we in op de ontwikkeling van de sportparticipatie, waarmee we een antwoord op de eerste onderzoeksvraag bieden. De tweede onderzoeksvraag staat centraal in hoofdstuk 4, waarin aandacht is voor de ontwikkeling van de verenigingen. We doen dit aan de hand van de organisatiekracht en de Open club-index. In hoofdstuk 5 wordt de leefbaarheid in kaart gebracht. In hoofdstuk 6 volgt een slotbeschouwing, waarin de uitkomsten in samenhang bijeen worden gebracht.

2. Transitiegebieden: gebieden met (sportieve) uitdagingen

Ruim 32 procent van de Nederlandse bevolking woont op het platteland (Steenbekkers & Vermeij, 2013). Volgens de kabinetsvisie naar aanleiding van de motie Barth c.s. (Blok, 2014) hebben plattelandsregio's, zeker die in de perifere grensregio's, vaak te maken met ingrijpende demografische ontwikkelingen, zoals een daling van het aantal inwoners en van het aantal huishoudens. Deze ontwikkelingen hebben tot gevolg dat vraag en aanbod op het gebied van wonen en voorzieningen niet op elkaar aansluiten (Planbureau voor de Leefomgeving, 2014). In bovengenoemde kabinetsvisie wordt onderscheid gemaakt tussen krimp- en anticipeerregio's. Daarnaast worden verschillende stedelijke regio's aangemerkt als regio's in transitie. Veel steden hebben in de afgelopen decennia immers ook een forse groei doorgemaakt en het is de verwachting dat veel steden, zeker in de Randstad, zullen doorgroeien. Ook deze ontwikkeling kan een 'mismatch' tussen vraag en aanbod van voorzieningen met zich meebrengen. In de paragrafen hieronder worden de kenmerken van de verschillende regio's uitgewerkt, alvorens wij de rol van sport in deze regio's zullen toelichten.

Krimpregio's
De regio's in Nederland die voor de grootste uitdagingen staan, worden als krimpregio's gekenmerkt. In krimpregio's is reeds langere tijd sprake van "bevolkingsdaling én huishoudensdaling, evenals bovenmatige vergrijzing, ontgroening en daling van de beroepsbevolking" (Blok, 2014, p. 1). Door deze ingrijpende veranderingen in de bevolkingssamenstelling ontstaan problemen op meerdere sociaal-maatschappelijke vlakken. Te denken valt aan problemen op de woningmarkt en de arbeidsmarkt. De geschetste ontwikkelingen versterken elkaar bovendien, wat zorgt voor een vermindering van het probleemoplossend vermogen, waardoor vicieuze cirkels van uitdagingen ontstaan.

Anticipeerregio's
In anticipeerregio's spelen veel problemen die ook in krimpregio's spelen. Ook hier is sprake van bevolkingsdaling, vergrijzing en ontgroening. In anticipeerregio's wordt echter vooralsnog geen daling van het aantal huishoudens voorzien (Blok, 2014). Er zal echter, wil de leefbaarheid in anticipeerregio's worden behouden, inzet gepleegd moeten worden om voorzieningen op orde te houden.

Groeiregio's
Regio's die met fundamenteel andere problematiek te maken hebben dan bovengenoemde gebieden, zijn de stedelijke regio's van het land. Steden zullen in de toekomst in toenemende mate gaan zorgdragen voor de mondiale economische ontwikkeling (Blok, 2014). Ook in Nederland worden steden gekenmerkt door bevolkingsgroei en verwacht wordt dat dit de komende jaren zal doorzetten.

Hoewel de uitdagingen van krimp-, anticipeer- en groeiregio's sterk verschillen, betekenen de demografische ontwikkelingen in deze regio's zeer waarschijnlijk dat de vraag naar sportaanbod zal veranderen. Dit zal gevolgen hebben voor de sportparticipatie in deze regio's en voor de levensvatbaarheid van sportverenigingen. Sportverenigingen zullen immers moeten inspelen op de veranderende samenstelling van de bevolking, en het is de vraag of verenigingen hiertoe in staat zijn. In de volgende paragraaf richten we onze blik op de vraag wat de demografische trends betekenen voor de sport in het algemeen en voor sportverenigingen in het bijzonder.

2.1 Transitie in de sport: de sport in beweging

Transitie is anno 2016 een belangrijk woord in de Nederlandse sport. In meerdere projecten die op dit moment in de Nederlandse sportwereld plaatsvinden, hebben 'transities' een centrale rol. Zo is er bijvoorbeeld het project 'Transitie in de sport', dat duidelijk moet maken dat de georganiseerde sport zich klaar moet maken voor nieuwe vormen van binding met sportorganisaties. Het begrip 'transitie' is inmiddels flink ingeburgerd in de sportwereld en de term komt dan ook veelvuldig terug bij bijeenkomsten die in de sport worden georganiseerd (NOC*NSF, 2016). De veranderingen die in de samenleving plaatsvinden, zoals individualisering, informatisering, informalisering en internationalisering (Schnabel, 2004), staan daarbij centraal. Veel beleidsmakers, bestuurders en onderzoekers in de sportwereld zoeken naar de exacte betekenis van deze veranderingen voor de sport.

Dát er veranderingen plaatsvinden, lijkt inmiddels vast te staan. Het aandeel verenigingssporters onder de totale sportende bevolking boven de 18 jaar is in de afgelopen twee decennia afgenomen. Vooral de gecommercialiseerde fitnesswereld en sport in de openbare ruimte hebben zich ontwikkeld tot serieuze alternatieven voor het verenigingsaanbod. Dit betekent dat sportbonden en sportverenigingen zich voor de vraag gesteld zien hoe zij hier mee om moeten gaan. Sommige bonden en verenigingen kiezen daarbij voor het creëren van nieuw aanbod dat moet concurreren met het aanbod van commerciële aanbieders, terwijl andere partijen kiezen voor het flexibiliseren van verenigingsactiviteiten om de concurrentie met informele sportgroepen aan te kunnen gaan. Voor sommige partijen is de keuze voor het centraal stellen van traditioneel aanbod een optie.

Naast de ontwikkeling van nieuw aanbod om andere sporters te binden, is de afgelopen jaren het maatschappelijk karakter van sportverenigingen steeds belangrijker geworden. Door veranderingen in het sociale domein en de afnemende structurele subsidie op sportaccommodaties (Hoekman & Van den Dool, 2015), wordt het voor verenigingen belangrijker om zich op allerlei maatschappelijke kwesties te richten. Ook lijkt het besef bij veel verenigingsbestuurders te groeien dat de institutionele omgeving van de vereniging belangrijk is voor de levensvatbaarheid van de organisatie. Echter, de toenemende externe focus is niet voor iedere vereniging een vanzelfsprekendheid en vraagt een behoorlijke organisatorische capaciteit (Misener & Doherty, 2009). Ook vragen de maatschappelijke uitdagingen om een krachtig bestuur dat kansen en mogelijkheden in de omgeving van de verandering herkent en daar succesvol op weet in te spelen (Van der Roest, 2015). Dit geldt in het algemeen voor sportverenigingen in Nederland, maar krijgt door demografische transities nog een extra dimensie. In regio's die te maken hebben met deze ingrijpende wijzigingen zou dus sprake kunnen zijn van een dubbele uitdaging: niet alleen worden meer eisen gesteld aan de sportvereniging, ook hebben deze sportverenigingen te maken met uitdagingen in de samenstelling van het ledenbestand. Door vergrijzing en ontgroening (in de krimp- en anticipeerregio's), of juist door een snelle instroom van veel jeugdleden (in de groeiregio's) krijgen de uitdagingen die zich in onze maatschappij toch al voordoen een extra dimensie. In de volgende paragraaf lichten wij toe voor welke uitdagingen clubs komen te staan.

2.2 Veranderende sport in een veranderende omgeving

De grote veranderingen die in de huidige maatschappij plaatsvinden vragen, zoals in de vorige paragraaf duidelijk werd, om verenigingen die zichzelf opnieuw weten uit te vinden. Dat het hier niet om plotselinge processen gaat, moge duidelijk zijn. Succesvolle verenigingen weten zich stukje-bij-beetje aan te passen aan de wensen die de leden en de omgeving van hen vragen. In een artikel in de Volkskrant over amateurblaasorkesten werd dit als volgt verwoord: "je kunt als vereniging niet blijven doen wat je al veertig jaar doet" (De Bont, 2016). Hiermee refereert het artikel aan nieuwe wensen en

eisen die zowel leden als omgeving van een orkest verlangen. Dit geldt net zo goed voor sportverenigingen. Wil de vereniging een solide toekomst hebben, dan is aanpassing vereist. Voor de verschillende regio's die in dit onderzoek zijn aangemerkt, gelden verschillende contexten die allemaal een verschillende impact op de vereniging hebben. De verenigingen die zich begeven in de groeiregio's lijken de gemakkelijkste opgave te hebben. Immers, zij worden over het algemeen niet bedreigd door een stagnerend ledenaantal. Echter, snelle groei kan voor verenigingen ook een behoorlijke impact hebben. De instroom van veel nieuwe leden vraagt om een succesvolle strategie om nieuwe vrijwilligers te werven, hetgeen door individualiseringsprocessen en mogelijk consumentisme onder nieuwe leden bemoeilijkt kan worden. Bovendien zullen over het algemeen veel jonge kinderen instromen. De ouders van deze kinderen bevinden zich in een drukke periode van hun leven, waarin – naast de vereniging - ook school, werk en eigen vrijetijdsbesteding om tijd vragen (De Haan, 2010).

Voor de krimp- en anticipeerregio's geldt juist dat door ontgroening en vergrijzing minder leden zullen instromen (zie tabel 2.1). Hoewel ouderen steeds meer aan sport en bewegen doen (Chorus, Van Campen & Den Draak, 2010), ligt het deelnamepercentage nog altijd een stuk lager dan onder (schoolgaande) jeugd. Een daling van het aantal leden ligt dus voor de hand bij het grootste deel van de verenigingen in krimp- en anticipeerregio's. Daarnaast ontstaat in deze gebieden waarschijnlijk een veelvoud aan processen dat ervoor zorgt dat het verenigingsaanbod moeilijker valt te continueren. De verminderde beschikbaarheid van betaalde arbeid (zowel aan de vraagkant als aan de aanbodzijde) zorgt voor een kleiner aanbod aan geschikte vrijwilligers, waardoor sportverenigingen te maken krijgen met organisatorische problemen. Enerzijds ontstaan vrijwilligerstekorten, anderzijds kan ook een tekort aan gekwalificeerde of geschikte bestuurders ontstaan om deze vrijwilligerstekorten binnen de clubs te lijf te gaan.

Tabel 2.1 Percentage van de bevolking ouder dan 65 jaar in twaalf transitieregio's ten opzichte van Nederlands gemiddelde (in procenten)

Transitieregio	Bevolkingspercentage
Almere (groei)	9,6
Amersfoort (groei)	13,4
Noordoost-Friesland (anticipeer)	19,5
Noordwest-Friesland (anticipeer)	19,8
Goeree-Overflakkee (anticipeer)	20,0
Hoeksche Waard (anticipeer)	20,1
Kop van Noord-Holland (anticipeer)	20,2
Achterhoek (krimp)	21,1
Midden-Limburg (anticipeer)	21,2
Oost-Drenthe (anticipeer)	21,4
Maastricht-Mergelland (krimp)	21,7
Walcheren (anticipeer)	21,7
Nederland	**17,8**

Bron: CBS, demografische kerncijfers per gemeente, 2015

Naast de vraagstukken op het personele vlak (leden en vrijwilligers) zal door krimp ook een aantal andere ontwikkelingen op gang komen die de vereniging mogelijk negatief kunnen beïnvloeden. Zo zien

Van Alkemade et al. (2014) een daling van de inkomsten als gevolg van de verminderde instroom van leden en merken Hoekman et al. (2015) op dat waarschijnlijk ook accommodatieproblematiek ontstaat wanneer bevolkingskrimp de sportvereniging raakt. Voor gemeenten (die vaak eigenaar zijn van sportaccommodaties) en verenigingen is het een flinke uitdaging om de accommodatie te kunnen blijven benutten, zowel uit sportief oogpunt als uit het perspectief van de leefbaarheid in de krimp- en anticipeerregio's (zie Hoekman et al., 2015 voor een uitgebreide discussie over de gevolgen van bevolkingskrimp voor krimp- en anticipeerregio's). Om ervoor te zorgen dat het voorzieningenniveau en de vitaliteit van sportverenigingen gewaarborgd blijft, plegen het ministerie van VWS, NOC*NSF en Kenniscentrum Sport de in paragraaf 1.1. genoemde interventies. In de volgende paragraaf beschrijven we de interventies die in de transitieregio's worden uitgevoerd.

2.3 Pilots Transitieatlas en Open clubs

Het ministerie van VWS heeft in samenwerking met het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) een subsidie verstrekt aan NOC*NSF om de pilots Transitieatlas en Open clubs uit te voeren (NOC*NSF, 2015). NOC*NSF is voor deze pilots de samenwerking aangegaan met adviesbureau Public Result. Daarnaast heeft het ministerie van VWS een subsidie verstrekt aan NISB (inmiddels Kenniscentrum Sport) om het proces van deze pilots te monitoren. Het Mulier Instituut is verzocht om een effectmeting uit te voeren, waarvan dit rapport de eerste publicatie is.

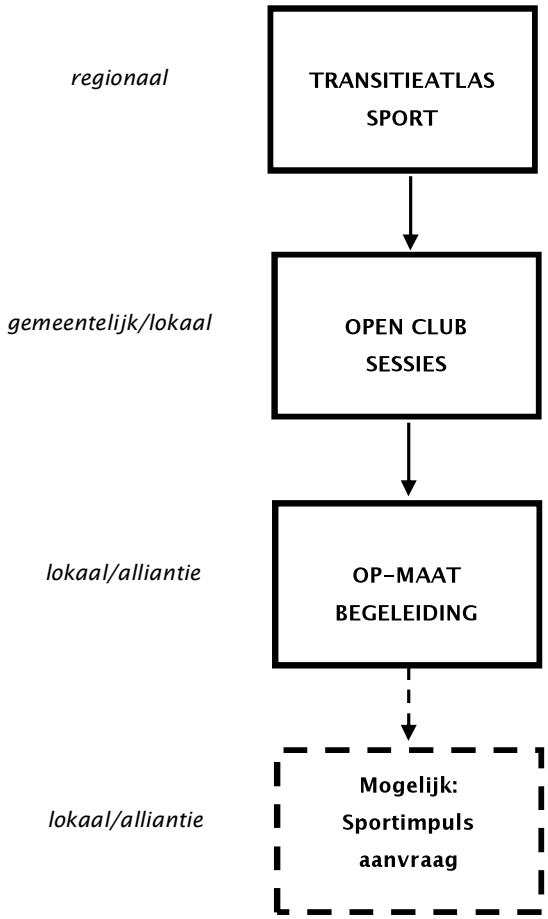
In de zes transitiegebieden waarin een interventie plaatsvindt, vindt in opzet een getrapte aanpak plaats (zie figuur 2.1). Ten eerste wordt in het transitiegebied een 'Transitieatlas sport' uitgevoerd. Deze sessie, die door Public Result wordt uitgevoerd, maakt op interactieve wijze duidelijk hoe een regio er demografisch gezien voor staat en wat de gevolgen van bevolkingskrimp of –groei zijn voor het sportaanbod. Via een aantal scenario's wordt aan deelnemers van de sessie gevraagd input te leveren door te stemmen voor een voor hen aantrekkelijk alternatief. Deze alternatieven worden in kaartvorm aan de aanwezigen getoond. Door met betrokken partijen in gesprek te gaan, hoopt Public Result bewustwording te creëren, dialoog te stimuleren en een opstap te maken naar een concrete uitwerking naar samenwerking tussen clubs of het opener worden van clubs (Public Result, z.j.). De sessie levert bovendien een uitgewerkt verslag van de sessie op, waarin de uitgangspunten voor de verschillende scenario's zijn geformuleerd,

Ten tweede vindt op regionaal en op lokaal niveau een 'Open club-sessie' plaats. Deze sessies worden door NOC*NSF georganiseerd om verenigingen te stimuleren zich open te stellen voor partijen en mensen in de omgeving van de vereniging en worden de mogelijkheden voor verenigingen onderzocht om een grotere maatschappelijke rol te spelen (NOC*NSF, z.j.[a]). In de Open club sessie is het de bedoeling dat verenigingen onderling ervaringen uitwisselen en dat zij mogelijkheden tot samenwerking opzoeken. De uitkomsten van de Open club sessies en de ideeën die verenigingen in deze sessies opdoen, leiden uiteindelijk tot een groslijst aan verenigingen die mogelijk in aanmerking komen voor begeleiding op maat.

In de begeleidingstrajecten is vervolgens aandacht voor de verenigingen die, vaak in samenwerking met andere verenigingen of sportaanbieders, zijn geselecteerd om meer open te worden. Door NOC*NSF is per alliantie een procesbegeleider aangesteld die deze organisaties moet helpen om dit traject in te gaan. De trajecten leveren per sportaanbieder/alliantie/accommodatie een concreet beleidsplan op waarin wordt aangegeven welke stappen richting het 'open worden' moeten worden gezet. Deze concrete plannen zouden vervolgens kunnen leiden tot een Sportimpuls-aanvraag. Naast deze concrete

output, moet ook het proces en de ideeënvorming op lokaal niveau energie opleveren om meer open te worden. Dit kan gelden voor de sportclubs die zelf in de begeleidingstrajecten betrokken zijn, maar er wordt ook gehoopt op '*spill-over*' naar andere verenigingen in de omgeving.

Figuur 2.1 Opzet pilotprojecten in transitieregio's

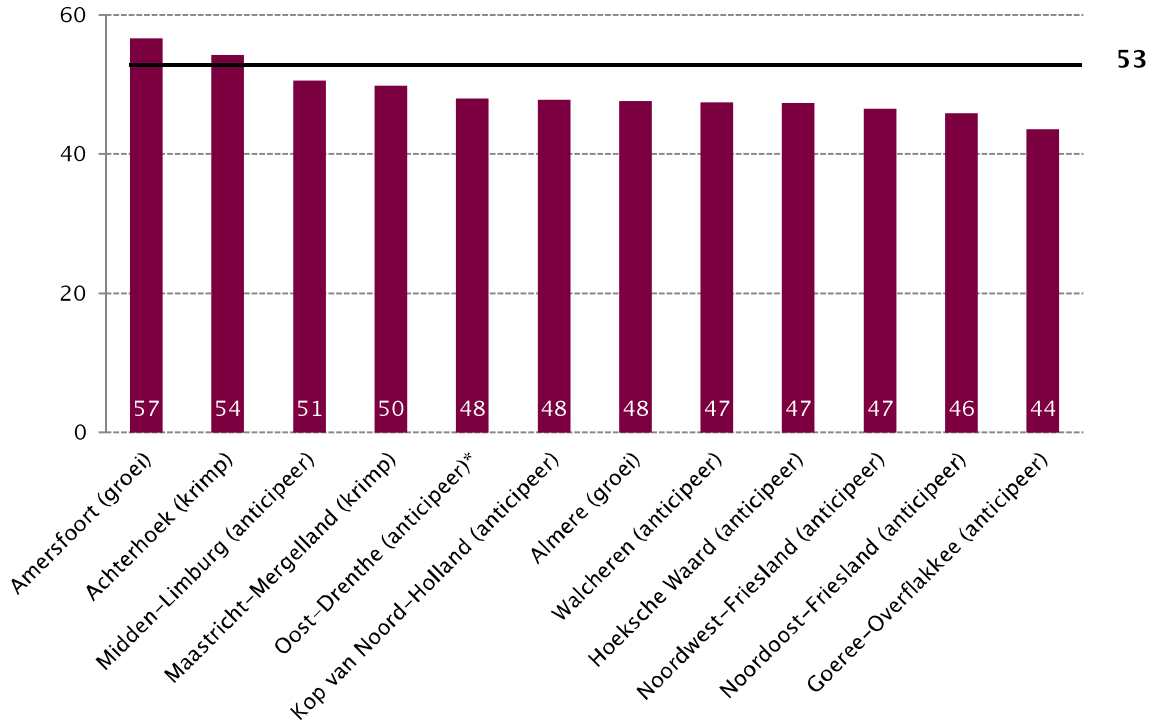

Bron: NOC*NSF, 2015

3. Sportparticipatie in transitieregio's

De demografische uitdagingen die de verschillende transitieregio's in dit onderzoek ondergaan, kunnen een behoorlijke impact hebben op de sportparticipatie. Voor krimp- en transitieregio's geldt, gezien de vergrijzing en ontgroening in deze gebieden, dat een daling van de sportparticipatie te verwachten valt. Ondanks de groeiende sportdeelname onder oudere groepen in de bevolking, is de participatie onder kinderen en jongeren nog altijd hoger (CBS/RIVM, 2015). Een groeiend aandeel ouderen zal dus logischerwijs zorgen voor minder sportdeelname in het algemeen. Voor de groeiregio's valt een tegengestelde ontwikkeling te verwachten: door een snelle groei van het aantal kinderen en jongeren groeit de vraag naar sportvoorzieningen juist. Beide ontwikkelingen zullen hun uitwerking op de sportaanbieders in de regio hebben. Een veranderende sportdeelname zorgt immers voor een veranderende vraag naar verenigingsaanbod, met directe gevolgen voor het kader, de accommodatie en de sportactiviteiten zelf. Een andere zorg die verband houdt met bovenstaande ontwikkeling is de vitaliteit van de inwoners van krimp- en anticipeerregio's. Een vergrijzende samenleving brengt een verhoogde zorgvraag met zich mee. Voldoende sport- en beweegdeelname kan in dit verband preventief werken.

Figuur 3.1 Wekelijkse sportdeelname in twaalf regio's, volwassenen van 19 jaar en ouder, afgezet tegen Nederlands gemiddelde (in procenten)

Bron: GGD, CBS & RIVM (2013). Gezondheidsmonitor volwassenen 2012.

* Voor Oost-Drenthe zijn geen specifieke cijfers bekend. Hier is het percentage voor de gehele provincie Drenthe gerapporteerd.

Aan de hand van de sportdeelnamecijfers die door GGD, CBS en RIVM in het kader van de Gezondheidsmonitor worden verzameld, monitoren wij de sportparticipatie, de beweegnormen en de fitnorm in de onderzochte gebieden. Aan de hand van de KISS-cijfers (Kennis- en Informatiesysteem Sport) van NOC*NSF wordt ook een overzicht gegeven van het percentage van de bevolking dat lid is van een sportvereniging. In deze nulmeting presenteren wij de startsituatie, voorafgaand aan de interventies die door NOC*NSF worden uitgevoerd. Voor de sportdeelnamecijfers en de beide normen geldt dat cijfers uit de meest recente Gezondheidsmonitor (GGD, CBS & RIVM, 2013) worden gepresenteerd. De lidmaatschapscijfers stammen uit 2014.

De sportdeelnamecijfers in figuur 3.1 representeren het aantal wekelijkse sporters in de verschillende regio's. Het percentage Nederlandse sporters dat gemiddeld minimaal één keer per week (minimaal 40 weken per jaar) sport ligt op 53%. Slechts twee van de twaalf onderzochte regio's hebben een hoger deelnamepercentage. Amersfoort en de Achterhoek hebben een percentage van respectievelijk 57% en 54%. De Friese regio's en Goeree-Overflakkee hebben de laagste sportdeelname. Opvallend is dat de groeikernen, anders dan wellicht verwacht zou worden op basis van de demografische ontwikkeling, niet de hoogste sportdeelname hebben en de krimpkernen niet het laagste percentage.

Tabel 3.1 Norm gezond bewegen in twaalf transitieregio's ten opzichte van Nederlands gemiddelde (in procenten)

	Voldoet aan norm gezond bewegen		
	Totaal	19 tot 65 jaar	65 jaar en ouder
Nederland	*61*	*59*	*68*
Walcheren (anticipeer)	67	65	74
Achterhoek (krimp)	65	62	71
Kop van Noord-Holland (anticipeer)	63	61	71
Oost-Drenthe (anticipeer)*	63	61	68
Noordwest-Friesland (anticipeer)	61	59	67
Midden-Limburg (anticipeer)	59	56	67
Amersfoort (groei)	58	57	66
Noordoost-Friesland (anticipeer)	58	56	64
Goeree-Overflakkee (anticipeer)**	57	55	65
Hoeksche Waard (anticipeer)	56	52	67
Maastricht-Mergelland (krimp)	54	51	62
Almere (groei)	53	51	64

Bron: GGD, CBS & RIVM (2013). Gezondheidsmonitor volwassenen 2012.

* Voor Oost-Drenthe zijn geen specifieke cijfers bekend. Hier is het percentage voor de gehele provincie Drenthe gerapporteerd.

** Voor Goeree-Overflakkee zijn geen specifieke cijfers bekend. Hier is het percentage voor de gehele GGD-regio Rotterdam-Rijnmond gerapporteerd.

Ook bij de beweeg- en fitnorm scoort een relatief grote groep regio's ondergemiddeld. Opvallend is vooral de laagste score op beide normen van groeiregio Almere. Walcheren, de Achterhoek en Kop van Noord-Holland scoren op beide normen juist relatief hoog. Deze regio's scoren in de leeftijdsgroep tot 65 jaar en in de leeftijdsgroep van 65 jaar en ouder zowel op de norm gezond bewegen als de fitnorm

relatief hoog. Ook vergeleken met het Nederlands gemiddelde zijn de scores van deze regio's hoog te noemen. Overigens geldt voor beide normen dat hier in alle regio's de norm vaker wordt gehaald door 65-plussers dan door de groep van 19 tot 65 jaar. Ook hier geldt dus dat wanneer sprake is van vergrijzing en ontgroening in krimp- en anticipeerregio's, hier rekening mee gehouden moet worden, bijvoorbeeld in mogelijkheden voor (sportieve) recreatie als wandelen en fietsen.

Tabel 3.2 Fitnorm in twaalf transitieregio's ten opzichte van Nederlands gemiddelde (in procenten)

	Voldoet aan fitnorm		
	Totaal	19 tot 65 jaar	65 jaar en ouder
Nederland	*25*	*20*	*42*
Walcheren (anticipeer)	30	24	51
Achterhoek (krimp)	28	22	50
Kop van Noord-Holland (anticipeer)	28	22	46
Noordwest-Friesland (anticipeer)	26	21	40
Hoeksche Waard (anticipeer)	25	20	40
Midden-Limburg (anticipeer)	24	20	39
Oost-Drenthe (anticipeer)*	24	19	41
Noordoost-Friesland (anticipeer)	23	18	40
Amersfoort (groei)	23	19	44
Goeree-Overflakkee (anticipeer)**	21	18	35
Maastricht-Mergelland (krimp)	18	17	22
Almere (groei)	17	15	33

Bron: GGD, CBS & RIVM (2013). Gezondheidsmonitor volwassenen 2012.

* Voor Oost-Drenthe zijn geen specifieke cijfers bekend. Hier is het percentage voor de gehele provincie Drenthe gerapporteerd.

** Voor Goeree-Overflakkee zijn geen specifieke cijfers bekend. Hier is het percentage voor de gehele GGD-regio Rotterdam-Rijnmond gerapporteerd.

De pilotprojecten zijn vooral gericht op het versterken van verenigingen. In hoofdstuk 4 wordt dan ook aandacht geschonken aan de vraag hoe deze verenigingen zich ontwikkelen. Het is echter ook van belang om de lidmaatschapscijfers van deze verenigingen te monitoren. Vooral voor verenigingen in regio's met teruglopende bevolkingsaantallen is het immers van belang een goede basis van het aantal leden te behouden. Mocht dit niet het geval zijn, dan wordt het voor een vereniging steeds moeilijker om activiteiten te blijven organiseren. Uiteindelijk kan een dalend ledental noodzakelijkerwijs zelfs leiden tot een (gedwongen) fusie of het opheffen van de vereniging.

Tabel 3.3 Verenigingslidmaatschap in twaalf transitieregio's ten opzichte van Nederlands gemiddelde (in procenten)

	Verenigingslidmaatschap in procenten					
	Totaal	5 tot 10 jaar	10 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 jaar en ouder
Nederland	*25*	*45*	*44*	*23*	*23*	*16*
Noordwest-Friesland (anticipeer)	35	48	56	36	29	21
Oost-Drenthe (anticipeer)	32	52	58	32	27	18
Achterhoek (krimp)	32	53	56	29	26	17
Noordoost-Friesland (anticipeer)	31	43	55	31	24	14
Kop van Noord-Holland (anticipeer)	29	53	51	28	24	17
Hoeksche Waard (anticipeer)	28	39	47	25	24	17
Amersfoort (groei)	27	41	48	23	26	17
Midden-Limburg (anticipeer)	25	49	48	22	19	14
Goeree-Overflakkee (anticipeer)	25	38	44	24	20	11
Walcheren (anticipeer)	24	43	41	21	19	15
Maastricht-Mergelland (krimp)	21	44	41	20	17	10
Almere (groei)	18	25	31	13	16	13

*Bron: NOC*NSF/KISS (2015). Sportbondleden 2014.*

Uit tabel 3.3 blijkt vooral dat het gemiddelde lidmaatschapspercentage in de twaalf transitieregio's nog behoorlijk op orde is. Slechts drie regio's scoren lager dan het Nederlands gemiddelde. Vooral in de leeftijdscategorie van 10 tot 25 jaar scoort het lidmaatschapscijfer in enkele krimp- en anticipeergebieden relatief hoog. Verder valt de lage score van Almere op. In alle leeftijdsgroepen scoort deze groeiregio lager dan het Nederlands gemiddelde.

Uit onderzoek van Hoekman et al. (2015) bleek al dat in de krimp- en anticipeerregio's nog voldoende verenigingsaanbod te vinden is. De cijfers in tabel 3.3 onderschrijven dit gegeven en laten bovendien zien dat in deze regio's veel mensen bereidwillig zijn om zich bij verenigingen aan te sluiten. Het is echter ook de vraag of de verenigingen in deze regio's voldoende organisatiekracht kunnen behouden om verenigingsactiviteiten te (blijven) organiseren. Hoe is het bijvoorbeeld gesteld met hun financiële positie en hebben zij voldoende kader om toekomstbestendig te kunnen blijven organiseren? Daarnaast is het de vraag in hoeverre deze verenigingen zich openstellen voor de omgeving en samenwerkingsverbanden opzoeken. Hiermee zouden zij, naast het verzekeren van hun eigen toekomst, kunnen bijdragen aan de leefbaarheid in hun omgeving. In hoofdstuk 4 gaan we in op de ontwikkeling van de verenigingen, terwijl we in hoofdstuk 5 de leefbaarheid in kaart zullen brengen.

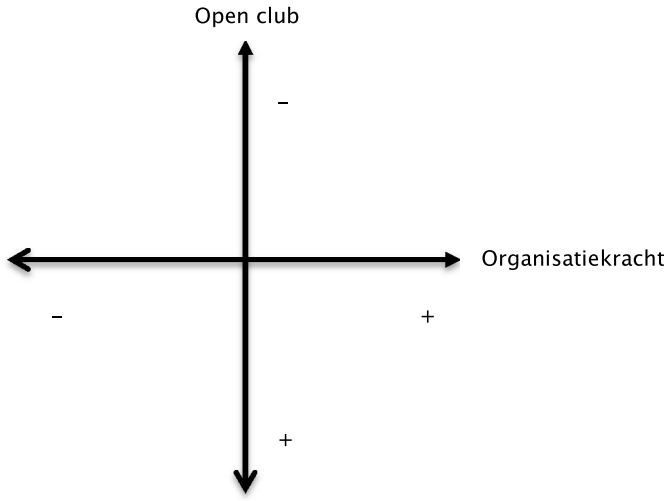
4. De ontwikkeling van sportverenigingen in transitieregio's

Om de ontwikkeling van sportverenigingen in Nederland te kunnen volgen, zet het Mulier Instituut in het Verenigingspanel al enkele jaren vragenlijsten uit om te meten hoe sportverenigingen in Nederland zich ontwikkelen. Dit gebeurt aan de hand van vragen die op twee assen te verdelen zijn. Op de ene as wordt de *Organisatiekracht* van verenigingen gemeten. Uit deze index moet blijken hoe goed verenigingen in staat zijn hun (sport)activiteiten te kunnen organiseren. De andere index, *Open club*, meet in hoeverre verenigingen voor hun omgeving open staan. De Open club-index volgt de definitie die door NOC*NSF aan dit concept is gegeven (en is geoperationaliseerd in regelmatig overleg tussen NOC*NSF, Mulier Instituut, Kenniscentrum Sport en Hogeschool Arnhem Nijmegen).

De definitie van de Open club die door NOC*NSF wordt gegeven luidt als volgt: "Een Open club kenmerkt zich door een open houding van de kartrekkers en betrokkenen bij de club. Een dergelijke club is een ontmoetingsplek waarbij zij eigen leden, andere regelmatige bezoekers van de club en de buurtbewoners uitnodigt om te sporten en om bij de vereniging betrokken te raken en te blijven. Een Open club is ondernemend en richt zich op een langetermijnvisie en staat daarom nooit stil. Zij denkt vraag- en buurtgericht en gaat steeds opnieuw na wat de behoeften zijn en speelt daarop in. De club gaat (mogelijk in samenwerking met andere sportclubs en partijen uit andere sectoren) gericht aan de slag om activiteiten aan te bieden, die haar hoofdactiviteit versterken. Ook voert de club actief en continu beleid op de ontwikkeling, kwaliteit en opleiding van sporttechnisch, arbitrerend en bestuurlijk kader. En zij streeft naar een betere bezettingsgraad van de accommodatie. Dit alles leidt tot ledenbinding, -behoud en/of -groei, meer 'reuring' op de club en continuïteit van het bestaansrecht." (NOC*NSF, z.j.[b]).

Door beide assen met elkaar te kruisen ontstaat een goed beeld van hoe verenigingen ervoor staan. Voor dit onderzoek naar transitieregio's is gekozen om de ontwikkeling van verenigingen aan de hand van deze metingen in kaart te brengen.

Figuur 4.1 Meting organisatiekracht en Open club in verenigingen

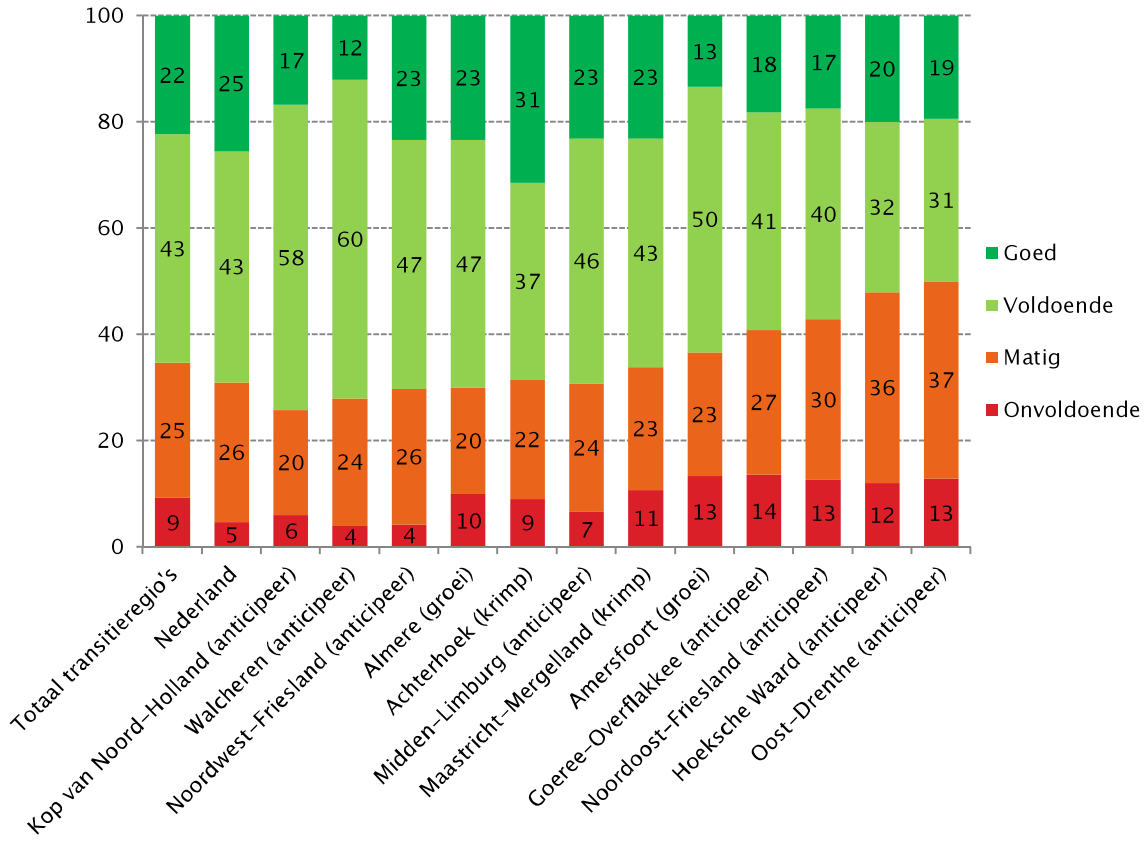
De organisatiekracht-index en de Open club-index bevatten beide meerdere onderliggende dimensies. De organisatiekracht-index bestaat uit dimensies die peilen in hoeverre leden(ontwikkeling), kader, accommodatie, financiën en beleid goed georganiseerd zijn. De Open club-index bestaat uit de dimensies vraaggerichtheid, samenwerkingszin, open cultuur en ondernemerszin. Een volledig overzicht van alle dimensies, inclusief de onderliggende vragen, is te vinden in bijlage 1.

Naast de meting in de twaalf onderzochte transitieregio's, waarmee een overzicht kan worden verkregen van de uitgangssituaties in de gebieden waar wel en geen pilotprojecten worden uitgevoerd, heeft het Mulier Instituut in het voorjaar van 2016 een meting in het Verenigingspanel verricht. Hierdoor kan ook een vergelijking met het gemiddelde in Nederland worden gemaakt.

4.1 Organisatiekracht en Open club gemeten

Om de organisatiekracht en de Open club-gedachte bij de onderzochte verenigingen op waarde te schatten, worden in de komende paragrafen enkele vergelijkingen op basis van regionale indeling gemaakt. In de bijlagen is nog een aantal grafieken te vinden op basis waarvan kan worden opgemaakt hoe de onderzochte verenigingen en regio's ervoor staan.

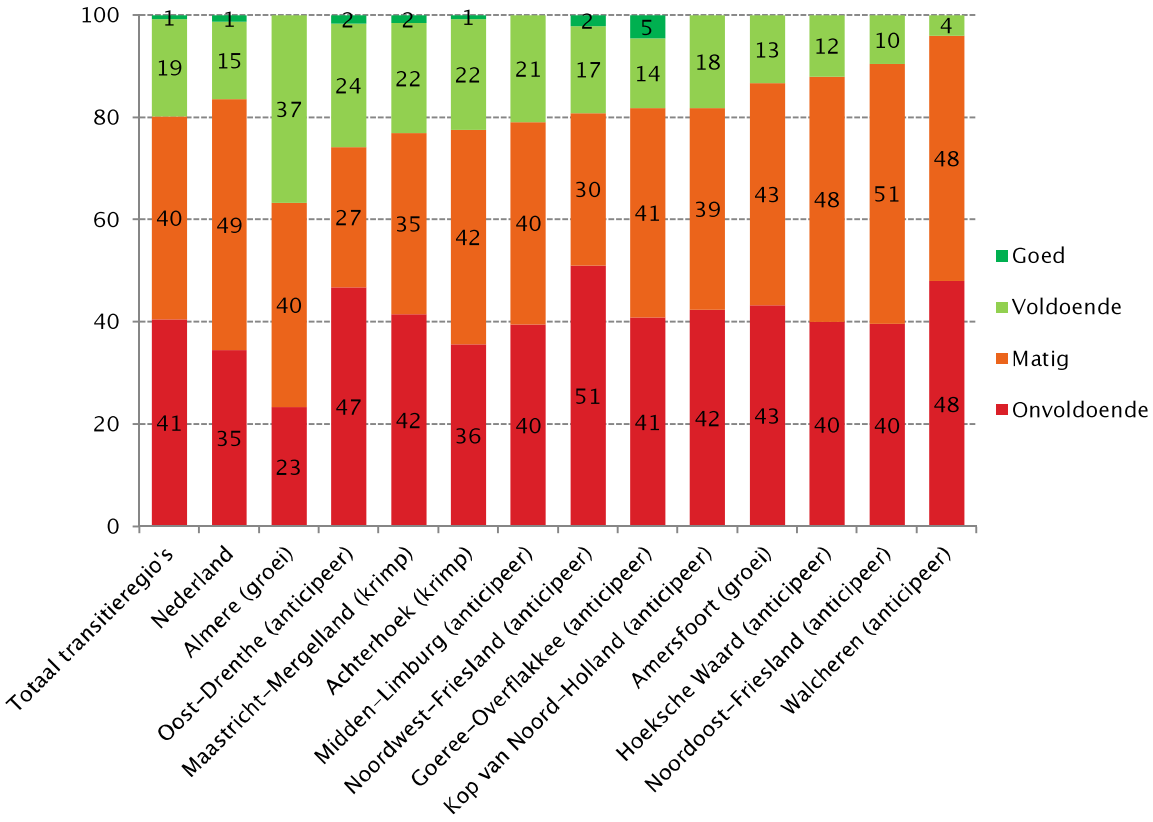
Figuur 4.2 Organisatiekracht in twaalf transitieregio's (in procenten, n=669)

Bronnen: Mulier Instituut, Meting sport in transitieregio's 2015/2016; Mulier Instituut, Verenigingspanel voorjaar 2016

Figuur 4.2 biedt een overzicht van de organisatiekracht-scores in de twaalf transitieregio's, gerangschikt naar de score op voldoende/goed. Hierdoor ontstaat snel een beeld waaruit blijkt welke regio's qua organisatiekracht in de gevarenzone zitten. De drie regio's met de meest 'zwakke' verenigingen zijn alle drie regio's waar geen pilotprojecten plaatsvinden. Anders dan wellicht verwacht had mogen worden, zijn het niet de groeiregio's die aan kop gaan als het om organisatiekracht gaat. Verder valt op dat de organisatiekracht van de verenigingen in krimp- en anticipeergebieden nauwelijks van het Nederlands gemiddelde afwijkt.

Figuur 4.3 Open club in twaalf transitieregio's (in procenten, n=669)

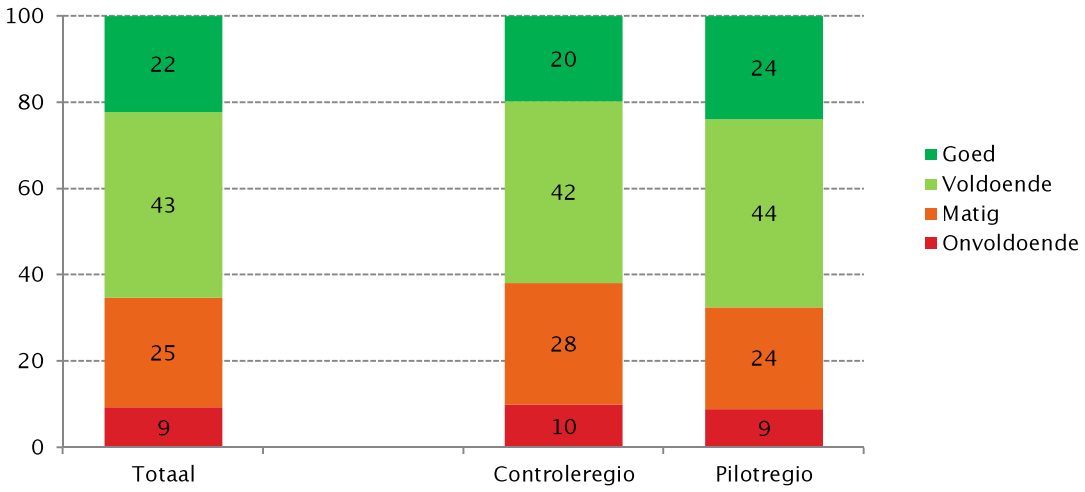
Bronnen: Mulier Instituut, Meting sport in transitieregio's 2015/2016; Mulier Instituut, Verenigingspanel voorjaar 2016

Zoals direct te zien is in figuur 4.3, is de Open club-gedachte (nog) minder ontwikkeld dan de organisatiekracht. Een veel hoger percentage verenigingen scoort onvoldoende of matig op deze index dan op de organisatiekracht-index. Alleen in Almere behaalt een derde van de vereniging een voldoende voor het uitdragen van de Open club-gedachte. Opvallend zijn de scores van Walcheren en Oost-Drenthe: waar Walcheren relatief hoog scoort op organisatiekracht, scoort het juist bijzonder laag op Open club. Voor Oost-Drenthe geldt precies het tegenovergestelde: een vrij groot deel van de clubs in deze regio kan als relatief zwak worden bestempeld, maar de regio scoort juist weer hoog op de Open club-index. Vergeleken met het Nederlands gemiddelde doen de verenigingen in de transitieregio's het niet slecht qua Open club-gedachte. In een flink aantal regio's scoren meer verenigingen een voldoende op de index dan gemiddeld het geval is. Daarentegen is in veel regio's juist ook sprake van een relatief

grote groep die onvoldoende scoort. Geconcludeerd kan worden dat in veel transitieregio's sprake is van een grotere tweedeling dan in de rest van Nederland.
Om een goede vergelijking te maken tussen de regio's met pilotprojecten en de regio's zonder pilotprojecten, is het van belang om de uitgangssituatie vast te stellen. In figuur 4.4 en figuur 4.5 zijn de scores van alle regio's waarin NOC*NSF actief is bij elkaar opgeteld. Ditzelfde is gedaan voor de 'controlegroep'.

In figuur 4.4 is te zien dat de score op organisatiekracht in de regio's waar NOC*NSF actief is, iets hoger ligt dan in de groep met controleregio's. Zowel het percentage verenigingen dat 'goed' scoort als de groep die 'voldoende' scoort is in de pilotregio's iets hoger, hoewel de verschillen minimaal zijn.

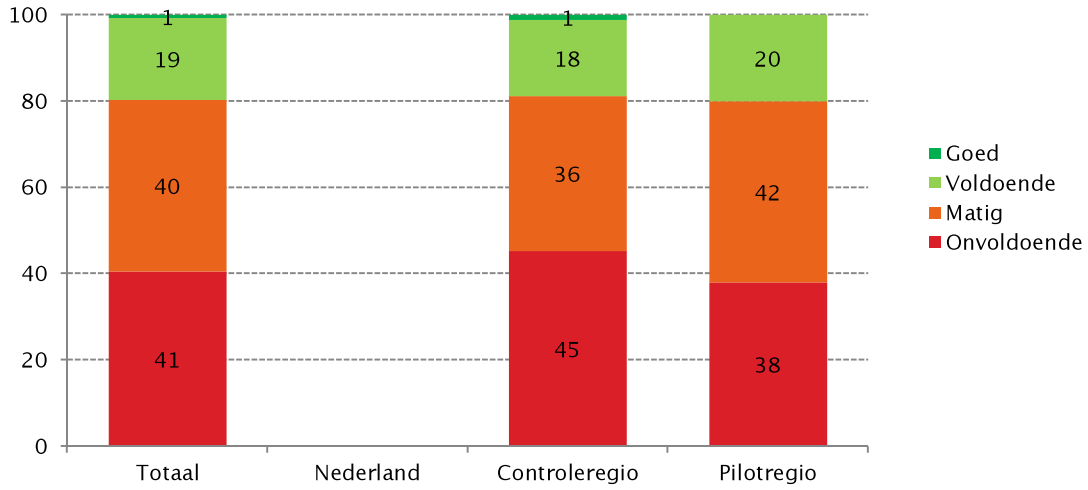
Figuur 4.4 Organisatiekracht naar deelname aan pilotprojecten per regio (in procenten)

Bron: Mulier Instituut, Meting sport in transitieregio's 2015/2016

Voor figuur 4.5 geldt logischerwijs dat het percentage verenigingen dat onvoldoende of matig scoort, relatief hoog is. In de pilotregio's scoren minder verenigingen een onvoldoende. In de vergelijkingen in de latere metingen moet hiermee rekening worden gehouden. Desondanks blijft het interessant om te volgen of de pilotprojecten, die vooral aan de Open club-gedachte moeten bijdragen, iets zullen opleveren. In de 1-meting en de 2-meting zal in dat geval een groter verschil moeten ontstaan tussen beide kolommen.

Figuur 4.5 Open club naar deelname aan pilotprojecten per regio (in procenten)

Bron: Mulier Instituut, Meting sport in transitieregio's 2015/2016

Buiten de uitsplitsingen die in figuur 4.2 tot en met 4.5 zijn gemaakt, is nog een aantal andere uitsplitsingen gemaakt op de gegevens van de verenigingen die aan de huidige meting hebben deelgenomen. In bijlage 2 zijn verdere analyses te vinden, met aandacht voor de achtergrondkenmerken van verenigingen en de onderliggende dimensies van de organisatiekracht- en Open club-indices.

4.2 Segmentering verenigingen

Wanneer de dimensies organisatiekracht en Open club met elkaar worden gekruist, ontstaat een schema met vier kwadranten waarin verenigingen zijn in te delen (zoals ook te zien is in figuur 4.1). De vier kwadranten zijn te typeren als: Open clubs (rechtsonder), krachtige verenigingen (rechtsboven), kwetsbare verenigingen (linksboven) en kwetsbare Open clubs (linksonder).

In de zes pilotregio's kan geen enkele vereniging als een optimale Open club worden beschouwd (figuur 4.6), die 'goed' scoort op beide indexen. 17 procent valt in het segment Open clubs. Deze verenigingen scoren voldoende of goed op beide indexen. Dit is een vereniging met een krachtige organisatie die werkt vanuit het gedachtegoed van de Open club.

30 procent van de verenigingen scoort zowel op organisatiekracht als Open club onder de maat, de zogenaamde kwetsbare verenigingen. 3 procent is te benoemen als kwetsbare open vereniging: een vereniging die een open cultuur heeft, maar onvoldoende organisatiekracht. De helft van de verenigingen behoort tot het segment krachtige verenigingen. Zij scoren voldoende tot goed op organisatiekracht, maar vervullen niet of nauwelijks een Open club-functie in de pilotregio's.

Omdat in de pilots vooral de Open club-gedachte wordt gestimuleerd, zou verwacht mogen worden dat in toekomstige metingen meer verenigingen doorstromen naar het segment 'Open clubs'. Vooral vanuit het kwadrant 'krachtige verenigingen' zou doorstroom naar dat segment kunnen plaatsvinden. Deze verenigingen hebben een sterke basis aan organisatiekracht, die aangewend zou kunnen worden om de clubs meer open te laten staan voor hun omgeving. Dit zal uiteraard niet bij alle verenigingen lukken, omdat verenigingen van oudsher zijn afgestemd op de interne behoeften en het 'voor-en-door-leden-

principe'. Echter, aan de hand van goede procesbegeleiding kan de Open club-gedachte bij verenigingen die hiervoor openstaan gestimuleerd worden.

Figuur 4.6 Matrix organisatiekracht en Open club in pilotregio's (in procenten van verenigingen, n=415)

		Organisatiekracht totaal			
		Onvoldoende	Matig	Voldoende	Goed
		Kwetsbare verenigingen		Krachtige verenigingen	
Open club totaal	Onvoldoende	5	10	17	5
	Matig	4	11	18	10
		Kwetsbare Open clubs		Open clubs	
	Voldoende	0	3	9	8
	Goed	0	0	0	0

Bron: Mulier Instituut, Meting sport in transitieregio's 2015/2016

In de zes controleregio's is een vergelijkbaar beeld te zien als in de pilotregio's, hoewel in de controleregio 1% van de verenigingen als optimale Open club te typeren is. In totaal valt 14% binnen het segment van de Open club. Ongeveer een derde (32%) is te typeren als kwetsbare vereniging, terwijl 6% in het segment kwetsbare Open club valt. Ook in de controleregio's is ongeveer de helft (49%) van alle verenigingen een krachtige vereniging. Het is interessant om te bezien of bij de komende metingen ook in deze regio's, ondanks het ontbreken van directe stimulering van de Open club-gedachte, verenigingen kunnen doorstromen naar het segment 'Open clubs'.

Figuur 4.7 Matrix organisatiekracht en Open club in controleregio's (in procenten van verenigingen, n=254)

		Organisatiekracht totaal			
		Onvoldoende	Matig	Voldoende	Goed
		Kwetsbare verenigingen		Krachtige verenigingen	
Open club totaal	Onvoldoende	6	15	19	5
	Matig	3	8	16	9
		Kwetsbare Open clubs		Open clubs	
	Voldoende	1	5	7	6
	Goed	0	0	0	1

Bron: Mulier Instituut, Meting sport in transitieregio's 2015/2016

4.3 Volatiliteit

Processen van individualisering en commercialisering kunnen leiden tot consumentistische neigingen onder leden van verenigingen (Van der Roest, 2015). Vooral de transitieregio's die met bevolkingsgroei te maken hebben, kunnen te maken krijgen met 'shoppende leden'. Omdat in groeiregio's veel keuze in het aantal verenigingen is, bestaat het gevaar dat leden zich gemakkelijk aan- en afmelden bij een vereniging en weinig binding met de vereniging ontwikkelen. Dit kenmerk van consumentisme staat in de wetenschappelijke literatuur bekend als 'volatiliteit' (Steen-Johnsen & Enjolras, 2011), oftewel: beweeglijkheid of vluchtigheid. In de vragenlijst hebben wij dit kenmerk gemeten door te vragen naar het aantal aan- en afmelders in een sportseizoen. In tabel 4.1 worden de cijfers per regio gepresenteerd. Hieruit blijkt dat de groeiregio's inderdaad te maken hebben met de hoogste volatiliteit, een teken van de grotere keuzevrijheid in deze regio's. Bij de regio Walcheren valt het hoge percentage afgemelde leden ten opzichte van het percentage nieuwe aanmeldingen op. Het is de vraag of dit zich in volgende rapportages doorzet. Dit zou namelijk indicatief kunnen zijn voor een terugloop in het ledenaantal. In de overige regio's houden het aantal aan- en afmeldingen elkaar ongeveer in evenwicht.

Tabel 4.1 Gemiddeld aantal aan- en afmeldingen in het afgelopen seizoen per transitieregio (in procenten ten opzichte van het totale ledenbestand)

	Aanmeldingen	Afmeldingen
Achterhoek (krimp)	8	8
Noordoost-Friesland (anticipeer)	9	8
Noordwest-Friesland (anticipeer)	9	8
Goeree-Overflakkee (anticipeer)	11	9
Kop van Noord-Holland (anticipeer)	8	10
Oost-Drenthe (anticipeer)	10	11
Midden-Limburg (anticipeer)	11	11
Hoeksche Waard (anticipeer)	12	11
Maastricht-Mergelland (krimp)	11	12
Walcheren (anticipeer)	9	13
Amersfoort (groei)	12	13
Almere (groei)	13	13

5. Leefbaarheid in transitieregio's

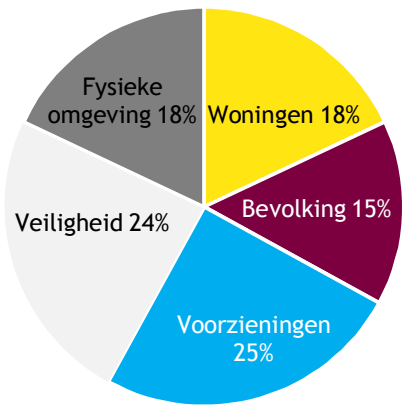
Naast de positieve effecten die vitale sportverenigingen kunnen hebben op de sportparticipatie, en daarmee mogelijk op de gezondheid van sporters, is een voldoende aanbod van verenigingsactiviteiten ook van belang voor de leefbaarheid in een kern. Zeker in krimp- en anticipeerregio's geldt dat aan sport een belangrijke rol wordt toegeschreven met betrekking tot leefbaarheid (Hoekman & Van der Bol, 2014). De relatie tussen het aanbod van sportvoorzieningen en leefbaarheid is echter lang niet altijd evident en het is van belang dat, vanuit het oogpunt van leefbaarheid, er een goede match is tussen sportvereniging en de inwoners van een bepaalde regio (Hoekman et al., 2015). Hoekman et al. benadrukken in hun rapport dat sportverenigingen gerekend kunnen worden tot de belangrijkste voorzieningen in krimp- en anticipeerregio's, omdat zij in grote mate uitgaan van zelforganisatie. Daardoor bestaan ze vaak langer dan andere voorzieningen en zijn zij vaak de laatste voorziening die een dorp 'bij elkaar kan houden' en van een identiteit kan voorzien.

Voor dit onderzoek worden de effecten van de pilotprojecten gemonitord met behulp van de Leefbaarometer (Ministerie van Binnenlandse Zaken, z.j.) Het monitoren van de leefbaarheid van de verschillende anticipeerregio's met behulp van de Leefbaarometer is niet zonder haken of ogen. Het voorzieningenniveau is slechts een onderdeel van de totale leefbaarheidsscore. De score ontwikkelt zich bovendien langzaam en is meer gericht op grootstedelijke problematiek, waardoor plattelandsregio's over het algemeen beter scoren (Hoekman et al., 2015). Niettemin geeft de score op de Leefbaarometer een aardig inzicht in de ontwikkeling van de leefbaarheid in de verschillende regio's.

Leefbaarheid wordt gedefinieerd als 'de sociale cohesie, de veiligheid en de fysieke kwaliteit van de woonomgeving' (De Hart, Knol, Maas-de Waal & Roes, 2002). In de Leefbaarometer wordt daarbij aandacht geschonken aan de woningvoorraad, fysieke omgeving, voorzieningen, bewoners en veiligheid (Leidelmeijer et al., z.j.). Het voortbestaan van het (sport)verenigingsleven kan invloed hebben op meerdere van deze indicatoren. Niet alleen maken sportvoorzieningen deel uit van het brede voorzieningenniveau van een regio, maar het kan (indirect) ook effect hebben op de andere dimensies.

De score van de Leefbarometer is een samengestelde score van een wijk/gemeente/regio op de vijf dimensies die in de vorige alinea naar voren kwamen. De verschillende dimensies hebben daarbij niet allemaal hetzelfde gewicht, maar verschillen qua aandeel (zie figuur 5.1).

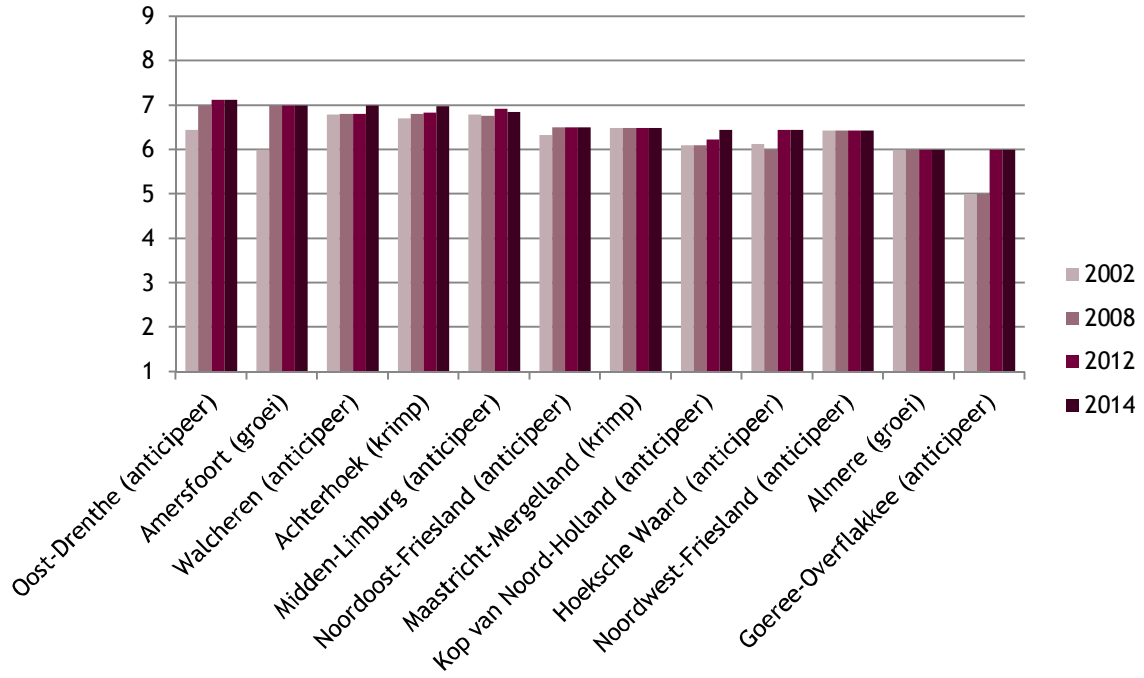
Figuur 5.1 Gewicht dimensies Leefbarometer (in procenten)

Bron: Ministerie van Binnenlandse Zaken/Leefbaarometer, 2015

De score op de Leefbaarometer loopt van 1 tot en met 9, waarbij '1' staat voor zeer onvoldoende en '9' voor uitstekend. Gemiddeld genomen ligt de leefbaarheid in Nederland op de grens van ruim voldoende en goed (tussen de zes en zeven in figuur 5.2[1]). De leefbaarheid van de twaalf anticipeerregio's ligt daarmee over het algemeen hoger, zeker in de laatste jaren. Oost-Drenthe heeft de hoogste score, terwijl Amersfoort en Goeree-Overflakkee de grootste ontwikkeling hebben doorgemaakt in de periode 2002-2014. Alleen Almere en Goeree-Overflakkee scoren op leefbaarheid lager dan het Nederlands gemiddelde.

Figuur 5.2 – Ontwikkeling leefbaarheid in transitieregio's

Bron: Ministerie van Binnenlandse Zaken/Leefbaarometer, 2015

Het leefbaarheidsniveau lijkt weinig overlap te vertonen met de sportparticipatie of de organisatiekracht- en Open club-indices. Daarmee lijken de bedenkingen van Hoekman et al. (2015) ook voor dit onderzoek te gelden. Zij brachten naar voren dat er geen één-op-één-relatie zichtbaar is tussen leefbaarheid en het aanbod van voorzieningen, omdat leefbaarheid wordt veroorzaakt door veel meer factoren dan voorzieningen alleen.

[1] Meer informatie over het Nederlands gemiddelde is niet beschikbaar.

6. Slotbeschouwing

Deze eerste rapportage in een reeks van drie geeft de sportparticipatie, de organisatiekracht, het Open club-gehalte en de leefbaarheid in twaalf transitiegebieden in Nederland weer. Deze gegevens vormen de uitgangssituatie voor latere rapportages met betrekking tot het onderzoek naar de pilotprojecten die NOC*NSF in zes van deze gebieden uitvoert. In deze reeks van rapportages zullen we antwoord geven op de volgende vragen:

1. Hoe ontwikkelt zich de sportparticipatie in twaalf Nederlandse transitiegebieden tussen 2015 en 2017, en doen zich daarbij verschillen voor tussen de zes gebieden waar wel, en de zes gebieden waar geen pilotprojecten door NOC*NSF worden uitgevoerd?
2. Hoe ontwikkelt zich het ledenbestand, het bestuur, de financiën, het aanbod, het kader en de accommodatie van sportverenigingen in twaalf transitiegebieden tussen 2015 en 2017, en doen zich daarbij verschillen voor tussen de zes gebieden waar wel, en de zes gebieden waar geen pilotprojecten door NOC*NSF worden uitgevoerd?
3. Hoe ontwikkelt zich de leefbaarheid in twaalf Nederlandse transitiegebieden tussen 2015 en 2017, en doen zich daarbij verschillen voor tussen de zes gebieden waar wel, en de zes gebieden waar geen pilotprojecten door NOC*NSF worden uitgevoerd?
4. Hoe kijken maatschappelijke partners in de door NOC*NSF geselecteerde transitiegebieden aan tegen de rol van de sportverenigingen die hebben deelgenomen aan Open club-sessies en aan begeleiding op maat, en hoe hebben deze trajecten de rol van die sportverenigingen in het lokale speelveld veranderd?

Voor de derde vraag is in deze rapportage nog geen aandacht, maar de uitgangssituatie met betrekking tot de sportparticipatie en de verschillende dimensies is in dit rapport vastgesteld. In het komende jaar zal de meting van organisatiekracht en Open club-gedachte twee keer worden herhaald: een keer in het najaar van 2016 en een keer via een nameting in het najaar van 2017. Ook zal aan de hand van focusgroepinterviews worden nagegaan in hoeverre de maatschappelijke partners een rol zien weggelegd voor sportverenigingen om een bredere functie in de transitieregio's te vervullen.

Sportparticipatie onder het gemiddelde

Met uitzondering van Amersfoort en de Achterhoek hebben de transitieregio's in dit onderzoek te maken met een onder gemiddelde sportparticipatie. Vergeleken met het Nederlands gemiddelde, is in de meeste regio's sprake van een achterstand van enkele procentpunten. Deze achterstand is te verklaren door het grotere aandeel ouderen dat in krimp- en anticipeerregio's woont (zie tabel 2.1). Het aandeel sportverenigingslidmaatschap is in de onderzochte transitieregio's juist relatief hoog. Alleen in Walcheren, Maastricht-Mergelland en Almere is het aandeel verenigingslidmaatschappen lager dan het landelijk gemiddelde.

Vergelijking organisatiekracht en Open club

Over het algemeen kan gesteld worden dat de onderzochte verenigingen in de transitieregio's redelijk vergelijkbaar zijn met het Nederlands gemiddelde, hoewel moet worden aangetekend dat op het gebied van de Open club-gedachte er in de transitieregio's sprake is van een grotere tweedeling tussen verenigingen. Een groter aantal verenigingen dan het Nederlands gemiddelde is voldoende open, maar ook een groter aantal verenigingen scoort juist onvoldoende (vgl. Mulier Instituut, 2016). De positie van Almere en Oost-Drenthe is opvallend: in de eerste regio zijn de verenigingen relatief weinig

organisatiekrachtig, maar relatief gezien erg open, terwijl dat in de tweede juist omgekeerd het geval is.

Hoog leefbaarheidsniveau

Uit de cijfers van de Leefbaarometer blijkt dat voorlopig weinig zorgen hoeven te bestaan over de leefbaarheid in de onderzochte transitieregio's. Alle regio's scoren bovengemiddeld, waarbij het leefbaarheidsniveau van Walcheren en Oost-Drenthe zelfs wordt beoordeeld tussen goed en zeer goed. Wel dient te worden aangetekend dat er enkele beperkingen zijn met betrekking tot de totstandkoming van de scores in de Leefbaarometer.

Referenties

Alkemade, J. van, Avric, B., Arends, H., Kunen, M., Veerman, H. & Gillieron, R. (2014). *Themadossier sport en leefbaarheid in krimp- en anticipeerregio's*. Utrecht/Ede/Arnhem: Movisie/ NISB/ NOC*NSF.

Blok, S.A. (2014). *Kabinetsvisie naar aanleiding van de motie Barth c.s., de beleidsdoorlichting van het Programma Bevolkingsdaling & het rapport van het Team Midterm Review Bevolkingsdaling*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Bont, F. de (2016). 'Je kunt als vereniging niet blijven doen wat je al veertig jaar doet'. *De Volkskrant*, 7 juni 2016.

CBS (2015). *Demografische kerncijfers per gemeente 2015*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS/RIVM (2015). *Wekelijkse sporters. Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor*. Geraadpleegd op 3 augustus 2016 van https://www.volksgezondheidenzorg.info/sport/kernindicatoren/sportdeelname-en-clublidmaatschap#node-sportdeelname-wekelijks.

Chorus, A., Van Campen, C. & Den Draak, M. (2010). Ouderen in beweging: van vitaal belang. In: Tiessen-Raaphorst, A., Verbeek, D., De Haan, J. & Breedveld, K. (red.). *Rapportage sport 2010. Sport: een leven lang*. Den Haag/'s- Hertogenbosch: Sociaal en Cultureel Planbureau/W.J.H. Mulier Instituut.

GGD, CBS & RIVM (2013). *Gezondheidsmonitor volwassenen 2012*. Utrecht/Den Haag/Bilthoven: Gemeentelijke/gewestelijke Gezonheidsdienst/Centraal Bureau voor de Statistiek & Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu.

Hoekman, R., Bulsink, A. & Van Kalmthout, J. (2015). *Sportverenigingen in krimpkernen. Het belang van sportverenigingen voor de leefbaarheid in krimpkernen*. Utrecht: Mulier Instituut.

Haan, J. de (2010). Transities in de levensloop als context voor sport. In: Tiessen-Raaphorst, A., Verbeek, D., De Haan, J. & Breedveld, K. (red.). *Rapportage sport 2010. Sport: een leven lang*. Den Haag/'s- Hertogenbosch: Sociaal en Cultureel Planbureau/W.J.H. Mulier Instituut.

Hart, J. de, Knol, F., Maas-de Waal, C. & Roes, T. (2002). *Zekere banden: sociale cohesie, leefbaarheid en veiligheid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Hoekman, R. & Van den Dool, R. (2015). *Gemeentelijke uitgaven aan sport. Een overzicht van de ontwikkelingen (2010-2015)*. Utrecht: Mulier Instituut.

Hoekman, R. & Van der Bol, P. (2014). *Sport in collegeprogramma's 2014. Van armoedebeleid tot zelfredzaamheid*. Utrecht: Mulier Instituut.

Leidelmeijer et al. (z.j.). *Leefbaarometer 2.0: instrumentontwikkeling*. http://doc.leefbaarometer.nl/resources/Leefbaarometer%202.0%20Instrumentontwikkeling.pdf. ().

Ministerie van Binnenlandse Zaken (z.j.). *Leefbaarometer*. Geraadpleegd op 30 mei 2016 van http://www.leefbaarometer.nl/home.php.

Misener, K. & Doherty, A. (2009). A Case Study of Organizational Capacity in Nonprofit Community Sport. *Journal of Sport Management*, 23, p. 457-482.

Mulier Instituut (2016). *Verenigingspanel voorjaar 2016*. Utrecht: Mulier Instituut

NOC*NSF (z.j.[a]). *Open club sessies*. Geraadpleegd op 25 mei 2016 van http://www.nocnsf.nl/cms/showpage.aspx?id=14969.

NOC*NSF (z.j.[b]). *Open clubs*. Geraadpleegd op 25 mei 2016 van http://www.nocnsf.nl/openclubs.

NOC*NSF (2015). *Aanvraag Pilots Transitieatlas en Open clubs 2015*. Arnhem: NOC*NSF.

NOC*NSF (2016). *Sportagenda 2017+*. Arnhem: NOC*NSF.

NOC*NSF (2016). *Toekomstbeeld van de Nederlandse sport in een veranderende wereld*. Geraadpleegd op 30 mei 2016 van http://nocnsf.nl/cms/showpage.aspx?id=21795.

NOC*NSF/KISS (2015). *Sportbondleden 2014*. Geraadpleegd op 3 augustus 2016 van https://www.volksgezondheidenzorg.info/sport/sportopdekaart/lidmaatschappen-sportvereniging.

Planbureau voor de Leefomgeving (2014). *Wat zijn de gevolgen van demografische krimp voor de woningmarkt en de economie? G*eraadpleegd op 3 augustus 2016 van http://www.pbl.nl/onderwerpen/krimp/vraag-en-antwoord/wat-zijn-de-gevolgen-van-demografische-krimp-voor-de-woningmarkt-en-de-economie.

Public Result (z.j.). *Sportatlas Sport*. Geraadpleegd op 30 mei 2016 van http://www.publicresult.nl/product/transitieatlas-sport/.

Roest, J. van der (2015). *From participation to consumption? Consumerism in voluntary sport clubs*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Schnabel, P. (red.) (2004). *Individualisering en sociale integratie*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Steen-Johnsen, K. & Enjolras, B. (2011). Norway – towards a volatile civil society? In: Wijkström, F. & Zimmer, A. (red.) *Nordic Civil Society at a Cross-Roads. Tranforming the Popular Movement Tradition* (pp. 55-71). Baden-Baden: Nomos.

Steenbekkers, A. & Vermeij, L. (red.) (2013). *De dorpenmonitor. Ontwikkelingen in de leefsituatie van dorpsbewoners*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Bijlage 1 Dimensies Organisatiekracht en Open club

Organisatiekracht

Leden
Stabiel of groeiend ledental nu en in de toekomst.
Ontwikkeling ledental vormt geen bedreiging in de toekomst.
Aanwezigheid leden(groei)ambitie.
Hoge opkomst bij trainingen, activiteiten en toernooien.

Kader
Voldoende vrijwilligers en trainers.
Voldoende gekwalificeerde trainers/begeleiders.
Nauwelijks vacatures voor vrijwilligers en betaalde medewerkers.
Actueel vrijwilligersbeleid op papier.

Accommodatie
Beschikbaarheid accommodatie nu en in de toekomst.
Kwaliteit accommodatie.
Exploitatie (financiering, onderhoud, beheer).

Financiën
Gezonde financiële positie.
Ruimte in de begroting voor onvoorziene zaken.
Financieel meerjarenplan.

Beleid
Gedragen missie en visie voor de lange termijn.
Beleidsplannen en taakomschrijving functies op papier.
Peilen wat er leeft bij leden.

Open club

Vraaggerichtheid
De club staat open voor/gaat actief op zoek naar vragen van leden, betrokkenen en omgeving, waarbij gekeken wordt of deze op functionele wijze verbonden kunnen worden met de belangen en mogelijkheden van de club en haar leden.
Uit zich door gastvrijheid, sociaal kapitaal inzichtelijk (willen) maken, luisteren naar/aandacht/oprechte interesse in mensen.

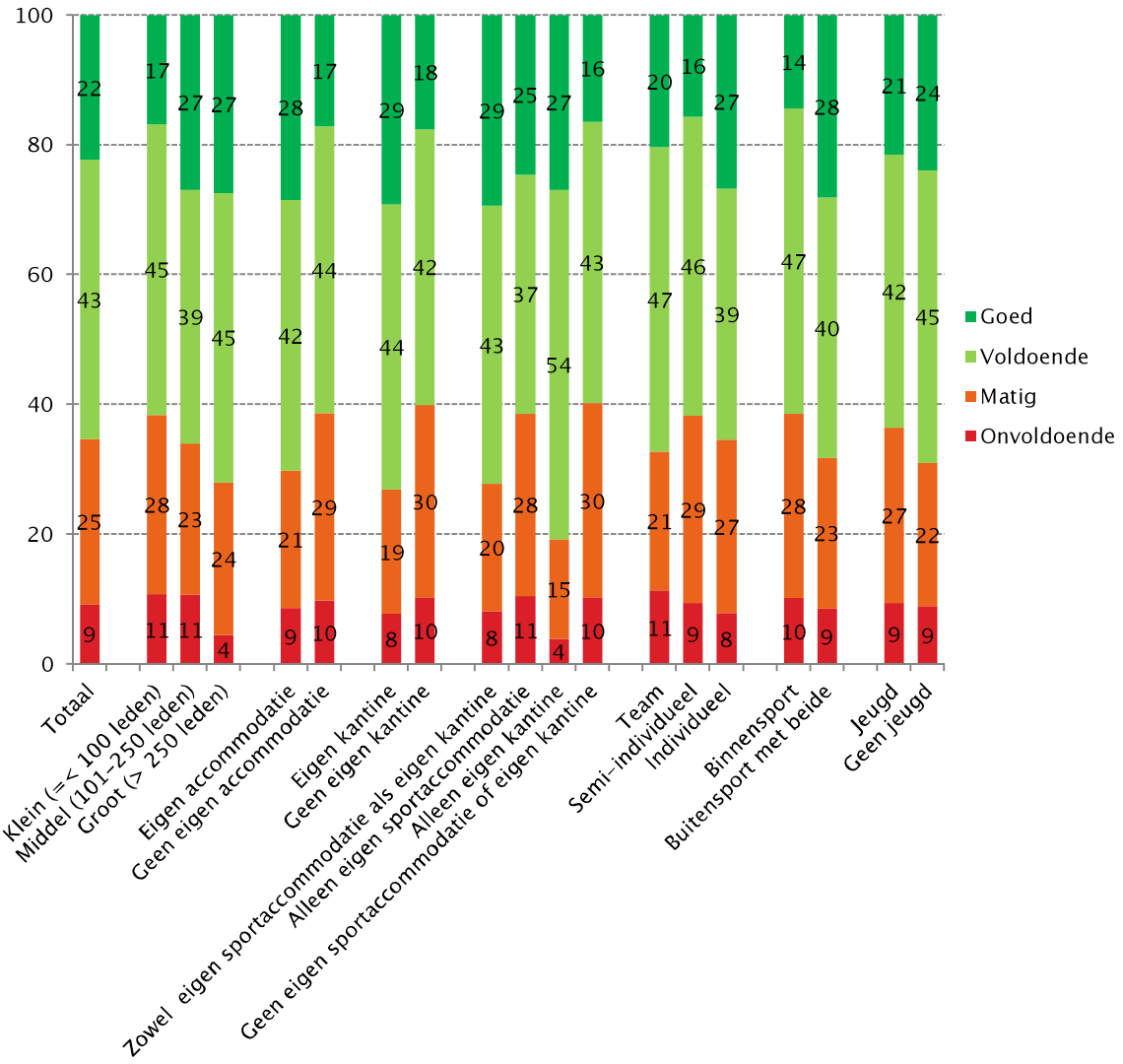
Samenwerkingszin
De club zoekt de oplossing van interne en externe vraagstukken in samenwerking en verbinding met derden (co-creatie). Synergie en wederkerigheid zijn hierbij sleutelbegrippen.
Blijkt uit soorten en aantal samenwerking, (eigen)belang van de samenwerking, aard van de samenwerking, mate van verbinding, al dan niet sector overschrijdend.

Open Cultuur
Breed gedragen overtuiging dat interactie en verbinding met (partijen uit) de omgeving van de club bijdraagt aan versterking van de hoofdactiviteit van de club en onderdeel is van de kernactiviteiten van een sportclub.
Samenwerking en verbinding met organisaties uit de omgeving (wijk, dorp, gemeente) worden belangrijk gevonden en zijn formeel vastgelegd.
Leden zijn actief betrokken bij projecten in de buurt.

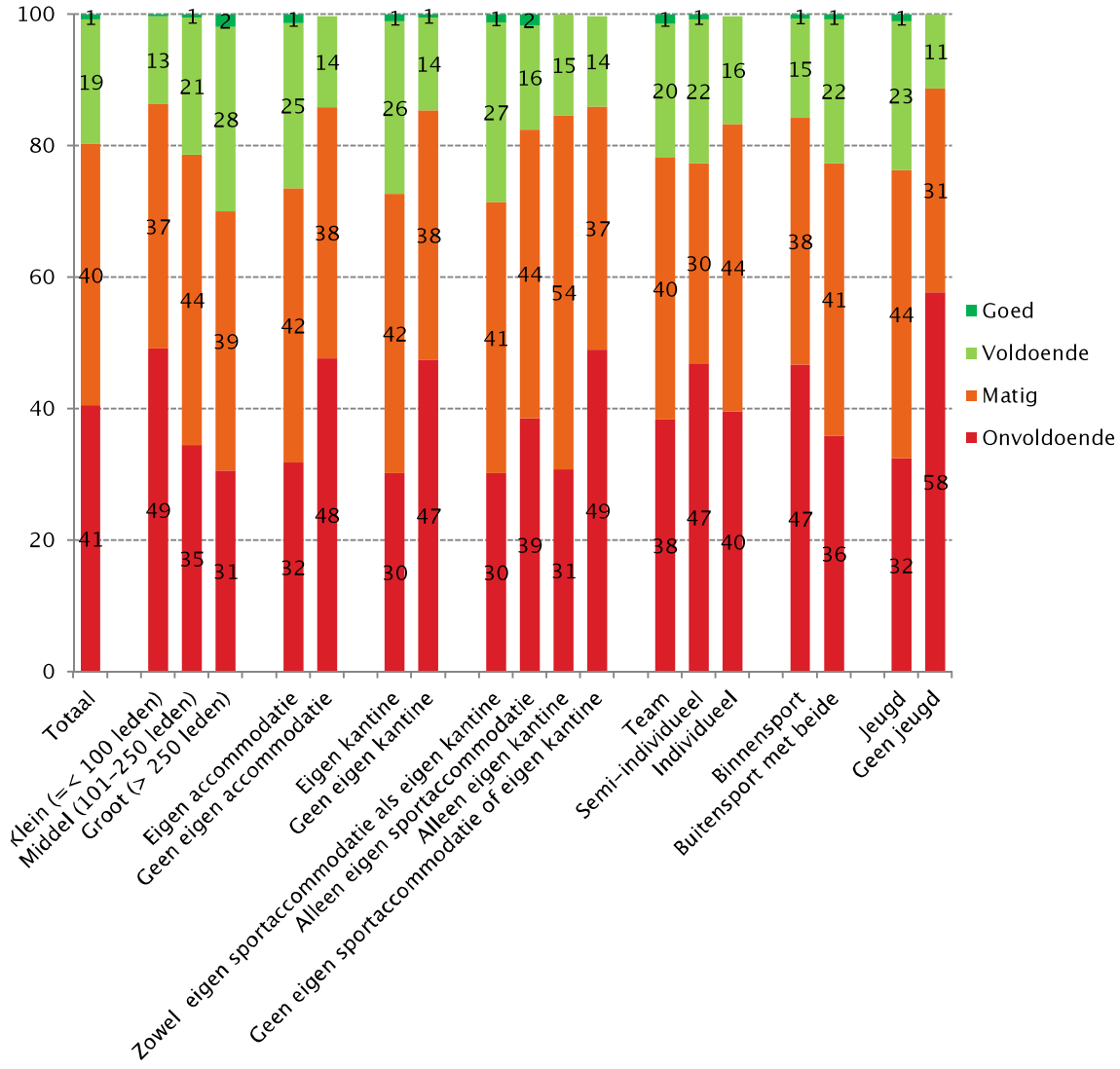
Ondernemerszin
Onder de leden van de club heerst een sterke focus op het initiëren en/of signaleren van nieuwe initiatieven die de club kunnen versterken.
Daarbij is de vereniging actief met het organiseren van nieuwe sport- en spelactiviteiten en nevenactiviteiten voor verschillende groepen leden en niet-leden.

Bijlage 2 Grafieken en tabellen

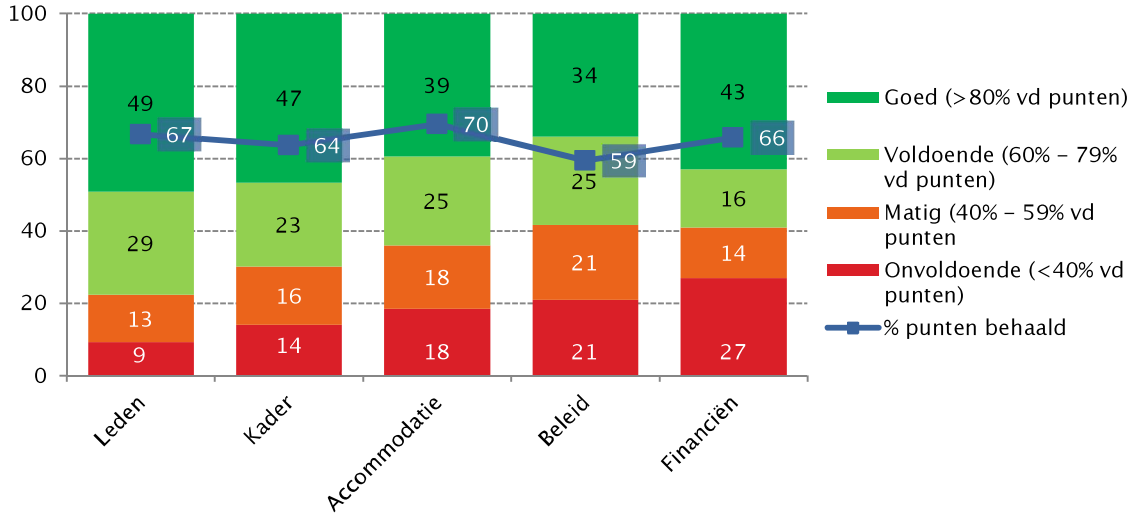
Figuur B.2.1 Organisatiekracht naar achtergrondkenmerken vereniging (in procenten)

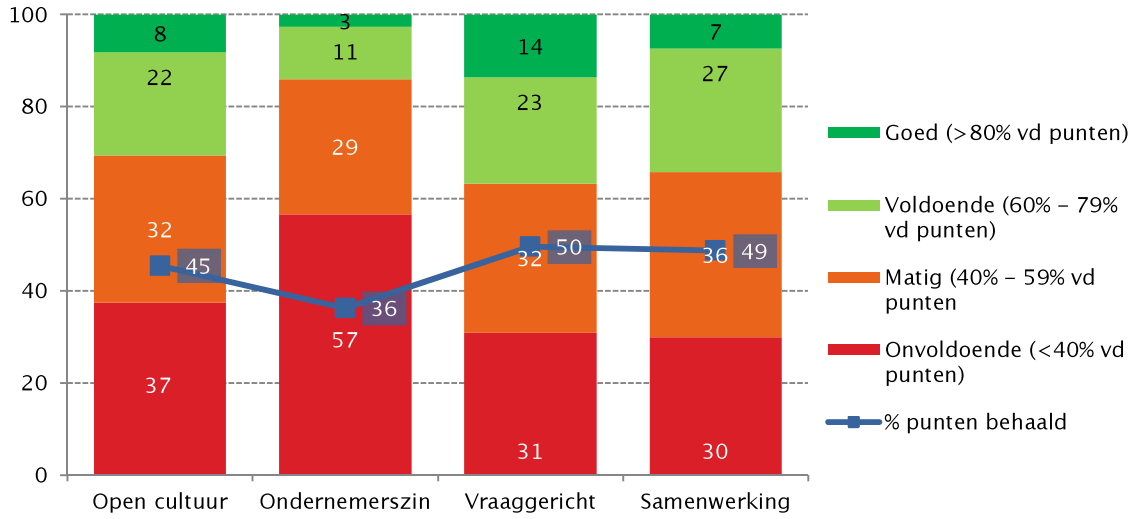
Figuur B.2.2 Open cultuur naar achtergrondkenmerken vereniging (in procenten)

Figuur B.2.3 Organisatiekracht per dimensie (in procenten)

Figuur B.2.3 Open club per dimensie (in procenten)

Tabel B2.1 Sportdeelname naar gemeente (in procenten)

Regio	Gemeente	Sportdeelname in procenten
Nederland		**53**
Achterhoek (krimp)		**54**
	Aalten	53
	Berkelland	53
	Bronckhorst	53
	Doesburg[1]	54
	Doetinchem	56
	Gelselaar[2]	53
	Lochem	55
	Montferland	56
	Oost Gelre	59
	Oude IJsselstreek	51
	Winterswijk	50
	Zutphen	57
Almere (groei)		**48**
	Almere	48
Amersfoort (groei)		**57**
	Amersfoort	57
Goeree-Overflakkee (anticipeer)[3]		**44**
	Goeree-Overflakkee	44
	Oude Tonge[4]	44
Hoeksche Waard (anticipeer)		**47**
	Binnenmaas	44
	Cromstrijen	47
	Korendijk	43
	Oud-Beijerland	54
	Strijen	48
Kop van Noord-Holland (anticipeer)		**48**
	Den Helder	44
	Hollands Kroon	48
	Schagen	51
	Texel	49
Maastricht-Mergelland (krimp)		**50**
	Eijsden-Margraten	51
	Gulpen-Wittem	50
	Maastricht	52
	Meerssen	52
	Vaals	48
	Valkenburg aan de Geul	47

Tabel B2.1 Sportdeelname naar gemeente (in procenten, vervolg)

Regio	Gemeente	Sportdeelname in procenten
Midden-Limburg (anticipeer)		**51**
	Echt-Susteren	49
	Leudal	54
	Maasgouw	50
	Nederweert	55
	Roerdalen	51
	Roermond	45
	St. Theunis[1]	51
	Weert	51
Noordoost-Friesland (anticipeer)		**46**
	Achtkarspelen	49
	Dantumadiel	46
	Dongeradeel	45
	Ferwerderadiel	47
	Kollumerland c.a.	41
	Tytsjerksteradiel	48
Noordwest-Friesland (anticipeer)		**47**
	Franekeradeel	47
	Harlingen	51
	Het Bildt	41
	Leeuwarderadeel	45
	Littenseradiel	49
	Menaldumadeel/Menameradiel	46
Oost-Drenthe (anticipeer)[6]		**48**
	Aa en Hunze	
	Borger-Odoorn	
	Coevorden	
	Emmen	
Walcheren (anticipeer)		**47**
	Middelburg	48
	Veere	49
	Vlissingen	45

[1]Valt onder Gelderland midden, [2]Valt onder Berkelland, [3]Alleen cijfers GGD-regio Rotterdam Rijnmond bekend voor norm gezond bewegen en fitnorm, [4]Valt onder Goeree-Overflakkee, [5]Valt onder Weert, [6]Alleen de cijfers van de provincie Drenthe zijn bekend.

Tabel B2.2 Norm gezond bewegen en fitnorm naar gemeente (in procenten)

Regio	Gemeente	Voldoet aan norm gezond bewegen			Voldoet aan fitnorm		
		Totaal	19 tot 65 jaar	65 jaar en ouder	Totaal	19 tot 65 jaar	65 jaar en ouder
Nederland		*61*	*59*	*68*	*25*	*20*	*42*
Achterhoek (krimp)		**65**	**62**	**71**	**28**	**22**	**50**
	Aalten	68	68	68	29	22	53
	Berkelland	63	60	73	28	20	52
	Bronckhorst	65	64	70	26	21	40
	Doesburg[1]	61	59	68	26	21	45
	Doetinchem	64	61	75	29	22	52
	Gelselaar[2]	63	60	73	28	20	52
	Lochem	68	64	76	29	22	44
	Montferland	63	60	73	27	19	55
	Oost Gelre	66	66	66	29	24	51
	Oude IJsselstreek	63	63	64	30	26	45
	Winterswijk	64	61	73	29	22	50
	Zutphen	66	63	78	29	22	55
Almere (groei)		**53**	**51**	**64**	**17**	**15**	**33**
	Almere	53	51	64	17	15	33
Amersfoort (groei)		**58**	**57**	**66**	**23**	**19**	**44**
	Amersfoort	58	57	66	23	19	44
Goeree-Overflakkee (anticipeer)[3]		**57**	**55**	**65**	**21**	**18**	**35**
	Goeree-Overflakkee						
	Oude Tonge						
Hoeksche Waard (anticipeer)		**56**	**52**	**67**	**25**	**20**	**40**
	Binnenmaas	54	50	68	25	20	42
	Cromstrijen	56	54	64	27	22	42
	Korendijk	52	49	65	22	18	36
	Oud-Beijerland	60	56	74	28	24	46
	Strijen	56	54	63	22	18	35
Kop van Noord-Holland (anticipeer)		**63**	**61**	**71**	**28**	**22**	**46**
	Den Helder	61	59	68	26	20	46
	Hollands Kroon	60	57	71	25	22	40
	Schagen	63			30		
	Texel	70	68	74	31	25	50

Tabel B2.2 Norm gezond bewegen en fitnorm naar gemeente (in procenten, vervolg)

Regio	Gemeente	Voldoet aan norm gezond bewegen			Voldoet aan fitnorm		
		Totaal	19 tot 65 jaar	65 jaar en ouder	Totaal	19 tot 65 jaar	65 jaar en ouder
Maastricht-Mergelland (krimp)		**54**	**51**	**62**	**18**	**17**	**22**
	Eijsden-Margraten	57	55	64	21	20	26
	Gulpen-Wittem	50	47	57	12	14	9
	Maastricht	58	57	61	22	19	34
	Meerssen	59	56	66	23	22	27
	Vaals	47	41	63	14	12	17
	Valkenburg aan de Geul	54	52	60	17	15	20
Midden-Limburg (anticipeer)		**59**	**56**	**67**	**24**	**20**	**39**
	Echt-Susteren	52	48	65	22	18	36
	Leudal	61	58	71	25	20	40
	Maasgouw	58	56	64	25	21	37
	Nederweert	58	55	68	25	21	41
	Roerdalen	63	61	68	24	18	41
	Roermond	56	55	62	23	19	36
	St. Theunis□						
	Weert	61	59	70	27	21	43
Noordoost-Friesland (anticipeer)		**58**	**56**	**64**	**23**	**18**	**40**
	Achtkarspelen	63	64	59	24	21	36
	Dantumadiel	56	50		21	16	
	Dongeradeel	51	48	61	23	18	39
	Ferwerderadiel	61	59	68	19	14	38
	Kollumerland c.a.	55	52	64	24	20	38
	Tytsjerksteradiel	63	61	68	28	21	48
Noordwest-Friesland (anticipeer)		**61**	**59**	**67**	**26**	**21**	**40**
	Franekeradeel	56	53	67	25	20	44
	Harlingen	75	73	79	31	25	49
	Het Bildt	58	57	63	27	24	38
	Leeuwarderadeel	61	60	62	26	21	43
	Littenseradiel	57	55	62	17	15	27
	Menaldumadeel/ Menameradiel	60	54		29	21	

Tabel B2.2 Norm gezond bewegen en fitnorm naar gemeente (in procenten, vervolg)

Regio	Gemeente	Voldoet aan norm gezond bewegen			Voldoet aan fitnorm		
		Totaal	19 tot 65 jaar	65 jaar en ouder	Totaal	19 tot 65 jaar	65 jaar en ouder
Oost-Drenthe (anticipeer)		**63**	**61**	**68**	**24**	**19**	**41**
	Aa en Hunze						
	Borger-Odoorn						
	Coevorden						
	Emmen						
Walcheren (anticipeer)		**67**	**65**	**74**	**30**	**24**	**51**
	Middelburg	65	62	74	31	22	56
	Veere	70	66	81	32	24	51
	Vlissingen	68	68	67	29	24	44

[1]Valt onder Gelderland midden, [2]Valt onder Berkelland, [3]Alleen cijfers GGD-regio Rotterdam Rijnmond bekend voor norm gezond bewegen en fitnorm, [4]Valt onder Goeree-Overflakkee, [5]Valt onder Weert, [6]Alleen de cijfers van de provincie Drenthe zijn bekend.

Tabel B2.3 Wekelijkse sportdeelname naar gemeente (in procenten)

Regio	Gemeente	Verenigingslidmaatschap naar leeftijdsgroep					
		Totaal	5 tot 10 jaar	10 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 jaar en ouder
Nederland		**25**	**45**	**44**	**23**	**23**	**16**
Achterhoek (krimp)		**32**	**53**	**56**	**29**	**26**	**17**
	Aalten	31	48	54	31	24	15
	Berkelland	37	58	62	38	30	20
	Bronckhorst	35	56	64	35	28	16
	Doesburg[1]	26	48	42	20	20	19
	Doetinchem	28	55	52	25	23	17
	Gelselaar[2]						
	Lochem	36	62	61	35	33	23
	Montferland	30	50	54	26	23	16
	Oost Gelre	37	54	63	36	29	16
	Oude IJsselstreek	30	53	57	27	23	14
	Winterswijk	33	52	58	29	27	19
	Zutphen	27	51	50	23	22	17
Almere (groei)		**18**	**25**	**31**	**13**	**16**	**13**
	Almere	18	25	31	13	16	13
Amersfoort (groei)		**27**	**41**	**48**	**23**	**26**	**17**
	Amersfoort	27	41	48	23	26	17
Goeree-Overflakkee (anticipeer)[3]		**25**	**38**	**44**	**24**	**20**	**11**
	Goeree-Overflakkee	25	38	44	24	20	11
	Oude Tonge[4]						
Hoeksche Waard (anticipeer)		**28**	**39**	**47**	**25**	**24**	**17**
	Binnenmaas	29	44	47	27	25	20
	Cromstrijen	29	42	52	27	24	17
	Korendijk	29	38	44	25	23	17
	Oud-Beijerland	28	38	47	24	22	17
	Strijen	27	34	45	25	24	15
Kop van Noord-Holland (anticipeer)		**29**	**53**	**51**	**28**	**24**	**17**
	Den Helder	22	49	38	20	18	12
	Hollands Kroon	35	60	58	32	27	19
	Schagen	34	63	60	33	28	19
	Texel	28	39	50	26	22	16

Tabel B2.3 Wekelijkse sportdeelname naar gemeente (in procenten, vervolg)

Regio Gemeente	Verenigingslidmaatschap naar leeftijdsgroep					
	Totaal	5 tot 10 jaar	10 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 jaar en ouder
Maastricht-Mergelland (krimp)	**21**	**44**	**41**	**20**	**17**	**10**
Eijsden-Margraten	26	43	46	25	21	12
Gulpen-Wittem	25	49	51	27	21	11
Maastricht	16	33	24	16	15	9
Meerssen	24	43	48	20	18	13
Vaals	15	46	30	14	10	8
Valkenburg aan de Geul	21	48	45	20	17	9
Midden-Limburg (anticipeer)	**25**	**49**	**48**	**22**	**19**	**14**
Echt-Susteren	22	46	45	20	16	11
Leudal	29	51	54	27	21	15
Maasgouw	23	51	50	23	18	12
Nederweert	29	51	54	25	21	17
Roerdalen	25	54	49	21	17	15
Roermond	21	43	38	18	16	12
St. Theunis[1]						
Weert	25	48	48	21	22	18
Noordoost-Friesland (anticipeer)	**31**	**43**	**55**	**31**	**24**	**14**
Achtkarspelen	31	46	54	30	22	13
Dantumadiel	28	34	52	28	21	13
Dongeradeel	27	36	51	29	20	12
Ferwerderadiel	36	55	61	39	28	17
Kollumerland c.a.	28	40	53	28	21	12
Tytsjerksteradiel	35	46	60	33	29	19
Noordwest-Friesland (anticipeer)	**35**	**48**	**56**	**36**	**29**	**21**
Franekeradeel	29	41	50	29	24	20
Harlingen	27	50	43	23	22	17
Het Bildt	36	39	54	37	32	22
Leeuwarderadeel	39	52	61	40	29	21
Littenseradiel	40	51	67	41	31	21
Menaldumadeel/ Menameradiel	39	56	61	45	36	23
Oost-Drenthe (anticipeer)[6]	**32**	**52**	**58**	**32**	**27**	**18**
Aa en Hunze	35	52	64	36	31	21
Borger-Odoorn	35	56	59	34	28	20
Coevorden	34	53	62	32	27	18
Emmen	25	46	48	24	20	15
Walcheren (anticipeer)	**24**	**43**	**41**	**21**	**19**	**15**
Middelburg	21	37	38	19	17	13
Veere	30	46	48	26	24	17
Vlissingen	22	47	38	16	16	14

[1]Valt onder Gelderland midden, [2]Valt onder Berkelland, [3]Alleen cijfers GGD-regio Rotterdam Rijnmond bekend voor norm gezond bewegen en fitnorm, [4]Valt onder Goeree-Overflakkee, [5]Valt onder Weert, [6]Alleen de cijfers van de provincie Drenthe zijn bekend.

Tabel B2.4 Leefbaarheid naar gemeente

Regio	Gemeente	Leefbaarheidssituatie			
		2002	2008	2012	2014
Achterhoek (krimp)		**6,6**	**6,7**	**6,8**	**6,9**
	Aalten	6,0	6,0	6,0	6,0
	Berkelland	7,0	7,0	7,0	7,0
	Bronckhorst	8,0	8,0	8,0	8,0
	Doesburg[1]	5,0	5,0	6,0	6,0
	Doetinchem	6,0	6,0	6,0	7,0
	Gelselaar[2]	8,0	8,0	8,0	8,0
	Lochem	7,0	7,0	7,0	7,0
	Montferland	6,0	7,0	7,0	7,0
	Oost Gelre	6,0	6,0	6,0	6,0
	Oude IJsselstreek	7,0	7,0	7,0	7,0
	Winterswijk	7,0	7,0	7,0	7,0
	Zutphen	6,0	6,0	6,0	6,0
Almere (groei)		**6,0**	**6,0**	**6,0**	**6,0**
	Almere	6,0	6,0	6,0	6,0
Amersfoort (groei)		**6,0**	**6,0**	**6,0**	**6,0**
	Amersfoort	6,0	6,0	6,0	6,0
Goeree-Overflakkee (anticipeer)[3]		**5,0**	**5,0**	**6,0**	**6,0**
	Goeree-Overflakkee	5,0	5,0	6,0	6,0
	Oude Tonge				
Hoeksche Waard (anticipeer)		**6,2**	**6,0**	**6,4**	**6,4**
	Binnenmaas	6,0	6,0	7,0	7,0
	Cromstrijen	6,0	6,0	6,0	6,0
	Korendijk	6,0	6,0	6,0	6,0
	Oud-Beijerland	6,0	6,0	6,0	6,0
	Strijen	7,0	6,0	7,0	7,0
Kop van Noord-Holland (anticipeer)		**6,3**	**6,3**	**6,5**	**6,8**
	Den Helder	6,0	6,0	6,0	6,0
	Hollands Kroon	6,0	6,0	6,0	6,0
	Schagen	6,0	6,0	7,0	7,0
	Texel	7,0	7,0	7,0	8,0
Maastricht-Mergelland (krimp)		**6,8**	**6,8**	**6,8**	**6,8**
	Eijsden-Margraten	8	8	8	8
	Gulpen-Wittem	7	7	7	7
	Maastricht	6	6	6	6
	Meerssen	7	7	7	7
	Vaals	6	6	6	6
	Valkenburg aan de Geul	7	7	7	7

Tabel B2.4 Leefbaarheid naar gemeente (vervolg)

Regio	Gemeente	Leefbaarheidssituatie			
		2002	2008	2012	2014
Midden-Limburg (anticipeer)		**6,8**	**6,8**	**6,8**	**6,8**
	Echt-Susteren	7	7	7	7
	Leudal	7	7	7	7
	Maasgouw	7	7	7	7
	Nederweert	7	7	8	7
	Roerdalen	7	7	8	8
	Roermond	6	6	6	6
	St. Theunis□				
	Weert	7	7	7	7
Noordoost-Friesland (anticipeer)		**6,3**	**6,5**	**6,5**	**6,5**
	Achtkarspelen	6	6	6	6
	Dantumadiel	7	7	7	7
	Dongeradeel	6	6	6	6
	Ferwerderadiel	6	6	6	6
	Kollumerland en Nieuwkruisland	7	7	7	7
	Tytsjerksteradiel	6	7	7	7
Noordwest-Friesland (anticipeer)		**6,5**	**6,5**	**6,5**	**6,5**
	Franekeradeel	6	6	6	6
	Harlingen	6	6	6	6
	Het Bildt	6	6	6	6
	Leeuwarderadeel	7	7	7	7
	Littenseradiel	7	7	7	7
	Menaldumadeel/Menameradiel	7	7	7	7
Oost-Drenthe (anticipeer)□		**6,8**	**7**	**7,3**	**7,3**
	Aa en Hunze	7	7	8	8
	Borger-Odoorn	7	7	7	7
	Coevorden	7	7	7	7
	Emmen	6	7	7	7
Walcheren (anticipeer)		**7**	**7**	**7**	**7,3**
	Middelburg	7	7	7	7
	Veere	8	8	8	9
	Vlissingen	6	6	6	6

□Valt onder Gelderland midden, [2]Valt onder Berkelland, [3]Alleen cijfers GGD-regio Rotterdam Rijnmond bekend voor norm gezond bewegen en fitnorm, □Valt onder Goeree-Overflakkee, □Valt onder Weert, □Alleen de cijfers van de provincie Drenthe zijn bekend.

Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht | Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | info@mulierinstituut.nl | www.mulierinstituut.nl